

Новий Літопис



THE NEW CHRONICLE

Ч. 1. Рік I.

No. 1. Vol. I.

Жовтень-грудень — 1961 — October-December

WINNIPEG, MANITOBA

РЕДАКЦІЙНА

НОВИЙ ЖУРНАЛ

Факт появи нового журналу, що ним являється „Новий Літопис”, перше число якого оце пропонуємо увазі читачів, вимагає супровідних інформацій, і їх подаємо нижче.

„Новий Літопис” — це журнал універсального характеру, з особливим підкресленням українського й американського секторів.

Він присвячується різним ланкам життя: суспільного, наукового, мистецького і т. д. Він заплянований, як трибуна вільного вислову думки індивідуальностей; це значить, що він допускає на свої сторінки також і контрроверсійні теми.

За свої думки відповідають підписані автори, а не Редакція, — тому саме всі публікації (крім рецензій) мусять бути підписані дійсними прізвищами авторів, або — коли йдеться про мистецькі твори, — псевдонімом, під яким суспільство знає автора, і може його ідентифікувати. Матеріали анонімів виключаються.

„Новий Літопис” дає перевагу актуальним матеріям. Він перш за все призначений тільки для публікування українських оригінальних творів, цебто він дає перевагу цим авторам, що говорять — на теми науки, мистецтва, суспільного життя і т. д. — щось або зовсім нове, або мало кому відоме, свіже, а не переповідають цього, що освіченим людям уже загально знане, — а це також відноситься й до матеріалів в перекладених з чужих мов. Наукові статті мусять характеризуватися також науковим стилем мови й науковими методами аргументації, — так, як цим зобов’язують і професійно-наукові публікації.

„Новий Літопис” сполягає тільки на тих читачів, що вже підготовані його читати, і тих, що бажають самосвітою підготовитися до цього.

„Новий Літопис” — це понадгруповий журнал, і він міститиме твори авторів без уваги на їхню політично-групову, конфесійну і ін. приналежність, якщо вони відповідатимуть вищепоставленим вимогам, — головно ж новими і при тому обоснованими думками. Так ось цей журнал дає можливість публікувати свої твори цим авторам, що не мають можливості цього зробити в групових офіціозах.

„Новий Літопис” покищо заплянований, як квартальник, але, якщо б згодом дозволили на це передумови, то він евентуально міг би також переключитися на щомісячне видання.

„Найрозумніші люди — це ті, що люблять правду для правди, не дбаючи про присвоєння правди на власність. Вони приймають її з відчіністю всюди, де зустрічають її, і не кладуть на неї тавра чиогось імені, та що правда вже споконвіку належала до них”.

„Коли людина оторопіє перед правдою, і, побачивши, не визнає її, а прийде брехню за правду, то вона ніколи не знатиме, що її діяла”.

Емерсон

* * *

„Мудрість мистецтва і мудрість науки полягають у безкорисному служенні добру людства”.

Джон Раскін

С. В. Савчук

„Акт проголошення Української Держави” 30-го червня 1941 року

30-го червня 1961 року сповнилося двадцять років з дня проголошення Організацією Українських Націоналістів (ОУН) під проводом Степана Бандери „створення Української Держави”, а разом з тим покликання уряду під проводом провідного члена ОУН Ярослава Стецька, як прем'єра. Сталося це у Львові 30-го червня 1941 року. Коротенький історичний огляд цієї події такий (подаю за Костем Пањківським: „Від Держави до Комітету”):

22-го червня 1941 року німецькі збройні сили вдарили на більшевицьку армію, що окупувала західні українські землі; того ж дня почалося бомбардування Львова, а 30-го червня ранком Львів уже був окупований німцями. Того ж дня раненько, разом з першими німецькими частинами, прийшов до Львова також відділ українських добровольців-націоналістів, т. зв. Легіон Нахтігаль¹⁾ під проводом Романа Шухевича та о. д-ра Івана Гриньоха. Тільки маленька блакитно-жовта стяжечка на рамені відрізняла їх від німецьких вояків. Вони відвідали митрополита А. Шептицького, який благословив вояків і дав благословення також і для майбутнього українського уряду, якого створення заповідав о. Гриньох. Пізніше того самого дня прибули до Львова перші представники ОУН на чолі з Ярославом Стецьком. Вони скликали на вечір громадські збори, які пізніше названо „Національними Зборами” та на яких було около сотні присутніх, у тому числі представник митрополита А. Шептицького о. д-р Йосиф Сліпий. Зборами проводив Я. Стецько, який прочитав наперед приготований ОУН „Акт проголошення Української Держави” та „декрет” провідника ОУН Степана Бандери ч. 1 про покликання правління (уряду), та про іменування Ярослава Стецька його головою. Після Стець-

¹⁾ „Соловейко”, — СВС.

ка ще промовляли: о. Гриньох, що був зодягнений у мундир німецького офіцера; представник Краєвого Проводу ОУН; о. Сліпий, який привітав збори від митрополита А. Шептицького, та німець д-р Ганс Кох, що був у той час гавплтманом (головою) у віддлі німецької військової контррозвідки.

Наступного дня, 1-го липня, на вулицях Львова вже з'явилися перші друковані проголошення ОУН про створення держави й організацію війська. Того ж дня митрополит А. Шептицький видав Пастирського Листа „До Українського Народу”, яким благословив акт „Національних Зборів”. Дальше по цім Стецько почав організовувати склад свого уряду, обсаджуючи всі головні пости членами ОУН, а на інші пости назначуючи львовян. Уряд Стецька проіснував неповних два тижні, але фактично нічого не робив; навіть не прийшло до формального відкриття його першого засідання, ні до плянованого „заприсяження” членів уряду. Це тому, бо члени уряду не знали, як ставитися до питання створення української держави та державного правління німецьке командування, яке було в тому часі єдиною офіційною німецькою владою у Львові. Для вияснення цієї справи до німецького командуючого генерала пішла від уряду делегація, під проводом Я. Стецька і Л. Ребета, заступника голови уряду. Делегації однак навіть не судилося генерала бачити; натомість німецький офіцер Кольф сповістив делегатів, що з Берліна прийшов наказ привезти Стецька туди для обговорення проблем українського уряду, при чому там буде також і Бандера. Стецька німецька влада затримала, а Ребета з делегацією відпустили. Пізніше Кольф повідомив декотрих членів уряду, що німецьке командування (*Reichsregierung*) не визнає ніяких актів ОУН і тим самим уряду Стецька, а коли б хто з уряду пробував продовжувати якусь діяльність, той буде арештований.

Отак, в короткому нарисі, представляється історія „Української Держави” створеної ОУН під проводом С. Бандери 30-го червня 1941 року.

З нагоди двадцятиріччя акту 30-го червня 1941 року націоналістична преса ОУНр відмітила цей акт, як надзвичайно важливу подію в історії українського народу. Наприклад, „Шлях Перемоги” називає його „Всенациональним актом державності”, а „Визвольний Шлях” називає це „чесливим історичним актом українського національно-державного відродження”. У цій пресі також з'явилися довгі статті, ціллю яких є надати цьому акту справді всенародного характеру, а головно — доказати, що творці цього акту — це була „в той час найкраща політична сила” (ньюйоркський „Вісник”); що „настанова нацистів супроти України була добре відома націоналістичному проводові”; що цей провід „занав, що війна з большевиками ведеться властиво за Україну”; що „цим нацистським плянам треба відразу дати рішучу відсіч”, та що „націоналісти, загартовані в довгих боях, в яких треба було постійно рискувати своїм життям, знайшли в собі потрібну відвагу” таку відсіч дати, і її дали, проголошуочи акт створення Української Держави (цитати з „Шляху Перемоги”, 2 липня 1961 року).

Темою цієї статті не є розбирати чи аналізувати політичну, тактичну та стратегічну доцільність цього акту, ані входити в зміст його значення, — про це вже багато писалося такими, які цей акт оправдують, як і тими, що з одних чи других причин відносяться до нього негативно. Натомість тут хочемо зупинитися над деякими документами, які до цього акту відносяться та на основі яких усі ті, що не були учасниками або свідками подій, пов’язаних з цим актом, мали б про цей акт інформуватися та його оцінювати.

Коли ж говоримо про документи, то не маємо на думці особистих спогадів учасників чи свідків тих подій, бо ж кожен співучасник чи свідок, хоч би він як старався бути об’єктивним, не може не надати своїм спогадам такого наслідження чи забарвлення, яке відзеркалює в собі не так дійсний стан справи, як скоріш його власні почування та переживання. Отже не про спогади нам ідеться, а про

урядові автентичні документи. А щодо спогадів, які досі про акт 30-го червня вже з'явилися, то ось що про них говорить Кость Паньківський, очевидець та випадковий учасник подій пов'язаних з цим актом:

„Різні спогади з'явилися вже про ті часи. Деякі автори — хотілося б вірити — непоінформовані, другі захоплені мотивами, які вони знають, не завжди подають правдиво факти. Вони, неправильно насвітлюючи їх, досягають опис подій надто часто до потреб сьогоднішнього часу та, що гірше свідомо перекручують і затаюють детайлі, які часом мають велике значення для їх оцінки. Тому, що німці виявили себе для нас такими ж жорстокими ворогами як більшевики та ще й програли війну, засадою всіх — майже без винятку — авторів є показати сьогодні, що німецька програма була передбачувана ними вже перед роками. Розуміється, що вони самі незмінно були противниками Гітлера та ніколи в ніякий спосіб не співпрацювали з німцями. Це робили тільки їх противники, тогочасні або сьогоднішні. Такому наставленню завдячуємо те, що спогади не мають історичної вартості. Згадаймо тільки, що ніодин із співтворців акту 30 червня 1941 року не хоче подати автентичного тексту того акту. Члени уряду Стецька подають його склад відмінно, завжди неповний, відповідно до свого сьогоднішнього наставлення до дійових осіб. Таких прикладів надто багато. Перед очима читачів повстає фальшивий образ подій. На мою скромну думку і в нашому публічному житті повинна б мати своє значення засада св. Гієроніма, що „хочби поданням правди мала прийти образа, то це краще, ніж щоб правда була затаєна”.²⁾”

Досі в мене була можливість познайомитися з чотирма документами, що безпосередньо відносяться до акту 30-го червня 1941 року. Ними є:

2) Кость Паньківський, „Перед п'ятнадцятьма роками”. Журн. „Листи до Приятелів”, січень 1936 р. Нью-Йорк — Торонто, Редактор д-р М. Шлемкевич.

1. „Звіт із Національних Зборів українців Західної України, які відбулися 30-го червня 1941 року”.

2. „Акт проголошення Української Держави”.

3. Пастирський лист митрополита А. Шептицького: „До Українського народу”, 1-го липня 1941 року.

4. Архипастирське послання єпископа Полікарпа: „До всіх українців, сущих на Волині”, 10-го липня 1941 р.

З нагоди 20-ліття акту 30-го червня ці документи цитували, повністю або частинами, або на них покликалися ось такі націоналістичні видання, які я мав нагоду переглянути:

„Шлях Перемоги”, ч. 27 (384), 2 липня 1961 року.

„Вісник”, орган Організації Оборони Чотирьох Свобід України, ч. 6 (152), червень 1961 рік.

„Визвольний Шлях”, місячник, кн. 7/91 (165), липень 1961 рік.

Крім цих, так скажу, партійних видань, „Акт відновлення української Державності” був надрукований також у „Біблосі” (на обкладинці) — журналі української бібліографії, ч. 6 (74), червень 1961 р., отже у виданні, яке можна вважати науковим.

На основі цього, що я в цих виданнях знайшов, муши, на жаль, заявити, що докір Костя Паньківського, „що ніодин з співторців акту 30 червня 1941 року не хоче подати автентичного тексту того акту” — є, мабуть, цілком оправданий.

Автентичним, оригінальним текстом вищезгаданих документів я вважаю ці тексти, що були опубліковані в першому числі „Зборівських Вістей” (датовані 31-го липня 1941 року), яке я маю у своїй приватній бібліотеці. Як свідчить зміст 1-го числа „Зборівських Вістей”, це був орган або видання групи націоналістів під проводом Степана Бандери, отже цієї самої групи, яка скликала „Національні Збори”, проголосила „створення Української Держави” та настановила Ярослава Стецька — головою уряду. Тому не можна сумніватися в тому, що тексти до-

кументів, опублікованих „Зборівськими Вістями”, є автентичні.

Перша сторінка цього числа „Зборівських Вістей” заповнена текстом „Акту проголошення Української Держави” та „Звітом із Національних Зборів”, а ліва половина (згори вниз) другої сторінки заповнена Пастирськими Посланнями митр. А. Шептицького та єп. Полікарпа. На іншому місці подаю фотокопії першої сторінки „Зборівських Вістей” та фотокопії оголошених у них пастирських листів, як також точний передрук тексту цих фотокопій.

Унизу також подаю порівняння між оригінальними, автентичними текстами документів, що були надруковані у „Зборівських Віstях”, з тими текстами, що з'явилися в інших виданнях. Тими іншими вданнями є:

1. „Вісник”, за червень 1961 р., — подає короткий витяг з „Акту відновлення Української Держави”, і пастирські листи митр. А. Шептицького та єп. Полікарпа.

2. „Біблос”, червень 1961 р., — подає „Акт відновлення Української Державності”.

3. „Америка” (Філадельфія, Па.), ч. 3, 10 січня 1946 року — „Акт проголошення Української Держави” та пастирський лист митр. А. Шептицького.

4. „Жовківські Вісті”, „Орган Українських Націоналістів”, 10 липня 1941 року, „Акт проголошення Української Держави” та пастирський лист митр. А. Шептицького (як подано у книжці Костя Паньківського: „Від Держави до Комітету”).

5. Летючка, роздавана у Львові в перших днях липня 1941 року — „Акт проголошення Української Держави” (також за К. Паньківським).

I. „Акт проголошення Української Держави”

У першому реченні цього „Акту” в оригіналі написано: „...Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує **створення** Україн-

ської Держави”; так само подано в летючці, роздаваній в перших днях липня 1941 року (дальше буде її коротко називати: „Летючка”), та в „Жовківських Вістях”. Але не так подають інші вищезгадані видання, які слово „створення” заміняли словом: „**відновлення**”, — а це ж не одно й те саме!

В оригіналі „Акту”, між іншим, написано: „На західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядковується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України — Києві”.

У „Летючці” ж ця заява кінчається такою версією: „що створиться в столиці Києві з волі Українського Народу”. „Жовківські Вісті” цього речення зовсім не подають; „Америка” й „Біблос” подають за оригіналом.

В оригіналі: „Українська Національна Революційна Армія, що твориться на Українській Землі боротиметься дальше з Союзною Німецькою Армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу і новий лад у цілому світі”.

„Вісник” передає цей уступ так: „Українська національно-революційна армія, що твориться на українській землі, боротиметься дальше проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу і новий, справедливий лад у цілому світі”. Отже вилишено згадку про „Союзну Німецьку Армію” та додано, що лад у цілому світі, за який вона боротиметься, буде не тільки новий, але також і „справедливий”.

„Летючка” подає, що Українська Національна Революційна Армія, яка „творитись” (отже ще не твориться), „боротись” дальше **спільно** з Союзною Німецькою Армією... за Суверенну Соборну **Українську** Державу”.

„Америка” — згадки про „Союзну Німецьку Армію” немає.

„Біблос” — подає так, як „Вісник”.

„Жовківські Вісті” — цього уступу зовсім не подають.

Зо́борівські вісім



УКРАЇНСЬКИЙ ІНФОРМАТИВНИЙ ЧАСОПИС

№ 1.

Зборів, 31. липня 1941 року.

Ціна 30 коп.

Хай живе Вільна Соборна Українська Держава!

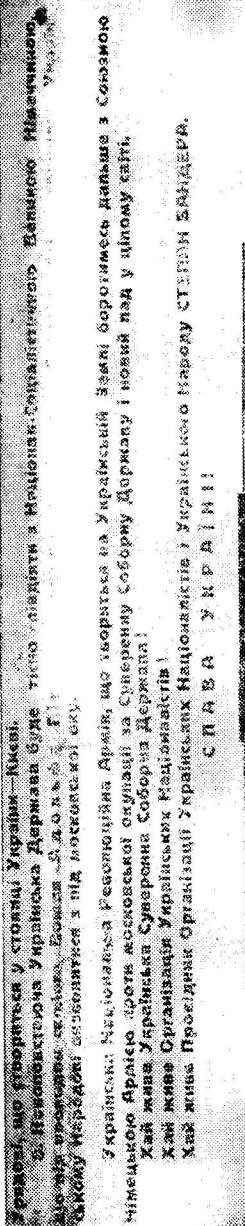
АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Волю Українського Народу, Організація Українських Націоналістів під проводом СТЕПАНА БАНДЕРИ проthonує створення Української Держави, за яку поклоняє цілі покоління наїздачих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом ПІ ТВОРІВ та Всесвітньої КОНОВЕЛЬЦІВ вела в останніх десятилітьх кривавого югославсько-боснійського чиновлення зазагу боротьбу за свободу, низває у всес Український народ не скласти зброй так довго, якож на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада.

Суверенна Українська Влада запевняє Українському народові над і порядок, весторонній розвиток всіх його сил, та заспокоєння його потреб.

2. На захищених землях України торіться Українське Влада, яка підпорядковується Українському Національному



В оригіналі: „Хай живе Українська Суверенна Соборна Держава!”

„Америка”: „Хай живе Суверена Соборна Українська Держава”.

„Біблос”: „Хай живе Суверенна Українська Держава!”

„Жовківські Вісті”: так, як в оригіналі.

В оригіналі: „Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів і Українського Народу Степан Бандера!”

„Летючка” — так, як в оригіналі.

„Біблос” і „Америка”: „Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів — Степан Бандера!”. Отже слова: „і Українського Народу” пропущено.

„Жовківські Вісті” — цього уступу зовсім не подають.

В оригіналі — „Акт проголошення Української Держави” закінчується кличем: „Слава Україні!”

„Летючка” — так, як в оригіналі.

„Америка”: — „Слава Україні! Героям слава! — Льва-город, 30 червня 1941 року г. 20. Голова Національних Зборів Ярослав Стецько (в. р.)”.

„Біблос”: Кличів немає, тільки „Льва-город, 30. червня, 1941 р. Ярослав Стецько Голова Національних Зборів”.

„Жовківські Вісті”: По вступі, що починається словами: „Суверенна Українська Влада”, а кінчається „та заспокоєння його потреб”, все дальнє з „Акту” пропущено, а натомість подано таке закінчення:

„Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери взиває підпорядкуватися створеному у Львові Краєвому Правлінню, якого головою являється

Я р о с л а в С т е ц ь к о .

Слава Героїчній Німецькій Армії і її Фірерові Адольфові Гітлерові!

Україна для Українців! Геть з Москвою! Геть з чужою владою на українській землі! Будуймо Свою Самостійну Українську Державу!”

Стільки про „Акт проголошення Української Держави”.

ІІ. „Звіт із Національних Зборів”

Цей звіт, оригінальний текст якого був оголошений у „Зборівських Вістях” (див. фотокопію на іншому місці цього квартальника), був також опублікований у „Жовківських Вістях”, (див. „Від Держави до Комітету”, ст. 127), але з деякими змінами. Ось кілька прикладів цих змін:

1. Висказ: „на яких проголошено відновлення Української Державності” — змінено на: „на яких проголошено святочно відновлення Української Державности”.

2. Висказ: „візвав віддати честь борцям за волю України” — змінено на: „візвав віддати честь борцям, **поляглим за волю України**”.

3. У висказі: „і відчитав урочистий акт” слово „урочистий” замінено на: „святочний”.

4. У висказі: „і слізми радості вітали святочно цю велику історичну хвилину” — замінено на: „**і слозами** радості вітали **стоячи** цю велику історичну хвилину”.

5. Між привітами в оригіналі на першому місці стоїть „привіт Провідникові ОУН Степанові Бандері”, на дру-

гому — „привіт Творцеві й Вождеві Великої Німецчини Адольфові Гітлерові”, на третьому місці — „привіт Славній Німецькій, Непереможній Армії” (у „Жовківських Вістях”: „непобідимій” армії); на четвертому місці — „привіт Митрополитові Андреєві”, а на п’ятому — „привіт усім борцям за волю України”.

Усі ці привіти є також і в „Жовківських Вістях” — з тією різницею, що на **першому місці** стоїть привіт Гітлерові, на другому привіт німецькій армії, а привіт Бандері аж на **третьому місці**.

ІІІ. Пастирський Лист митр. А. Шептицького

Крім оригіналу цього листа, що був оголошений у „Зборівських Вістях”, ще маємо ті тексти, що були поміщені в „Жовківських Вістях”, в „Америці” та у „Віснику”. „Шлях Перемоги” подає тільки витяги з цього Листа, отже його тексту не будемо брати до уваги.

Головніші різниці між оригіналом і текстом Листа в „Жовківських Вістях” такі:

Найбільш спірним місцем у тексті Листа є речення, що в оригіналі подане так: „Жертви, яких конечно потреба до осяннення нашої цілі, полягатимуть передусім на послушному піддаванні справедливим Божим законам **непротивним розказам Влади**”. Так само подала його „Америка” (лише замість: „розказам Влади” — вона має: „наказам влади”), але разом з тим „Америка” робить застереження: „Це абсолютно виключене, щоб Митрополит А. Шептицький міг вжити фрази, що піддає Божі закони обмеженням з боку наказів влади”. — З цим застереженням „Америки” треба погодитися, бо ніде та в ніякій державі закони Божі не підпорядковуються законам влади. Видно, що й „Жовківські Вісті” тут догадалися, і змінили цей уступ на такий: „полягатимуть передусім на послушному піддаванні справедливим наказам влади, непротивним Божим законам”. Подібно подає цей уступ та кож „Вісник”.

У Посланні митр. Шептицького є ще таке речення, якого націоналістична преса тепер не подає: „**Побідоносну Німецьку Армію вітаємо, як освободительку від ворога**”. Це речення є в тексті „Жовківських Вістей”, але немає його ні в „Америці”, ні у „Віснику”.

Є ще таке поважне розходження між оригіналом тексту Листа митр. Шептицького та текстом поміщеним в „Америці” та у „Віснику”: в оригіналі сказано: „Установленій владі віддаємо належний послух. Узнаємо Головою Краєвого Правління Західних Областей України Пана Ярослава Стецька”. Так само подають „Жовківські Вісті” — за винятком того, що слово „віддаємо” змінено на „віддаймо”. Але в „Америці” та у „Віснику” ці речення передані так: „Установленій владі віддаємо (в „Америці” — „віддаймо”, — СВС) належний послух. Узнаємо Головою **Державного Правління України** пана Ярослава Стецька”. Отже в оригіналі Стецько титулюється головою лише „краєвого правління західних областей України”, а в змінених текстах він уже головою „**державного правління України**”, тобто правління всієї України.

І ще таке мале розходження: у „Жовківських Вістях”, в уступі: „Український народ мусить в цій історичній хвили показати, що має досить почуття авторитету, **солідарності** і життєвої сили”, — додано слово „солідарності”, якого немає ні в оригіналі, ні в „Америці”, ні у „Віснику”.

IV. Пастирський Лист еп. Полікарпа

Текст цього Листа, поданий в оригіналі у „Зборівських Вістях”, передрукував також „Вісник” з нагоди 20-ліття акту 30 червня 1941 року. Але передруковуючи, „Вісник” зробив у тексті такі зміни, які, мабуть, більше відповідають ідеології та наставленню ОУН. Ось вони:

1. „Вісник” подає: „Довгі роки терпів наш многострадальний народ наруги і знущання над гідністю”.

А має бути: „Довгі роки терпів наш многострадальний народ наруги і знущання над **святою вірою** право-

славною і над його національними почуваннями, над його людською гідністю". Чого ці підкresлені слова були проводом ОУН р. „сконфіковані”, читачеві не тяжко догадатися.

2. „Вісник” подає: „Оце на наших очах справедливість Божа сповнилася: Один Бог, одна нація і спільна краща будучність”.*)

А має бути: „Оце на наших очах справедливість Божа сповнилася. Царство сатани валиться. По нашій звільненій українській землі несеться радісний гомін. В цю радісну велику хвилину український народ із наболілої дуци шле ширу молитву-подяку Всевишньому за своє визволення від большевицької влади і за своє спасіння. Перед нами в блискучому промінні сходячого сонця сяє наша велика ідея: — Один Бог, одна нація і спільна краща будучність”.

Чого „історики” ОУН уважають конечним для себе чи для своєї партії затаювати оці підкresлені слова з Пастирського Листа єп. Полікарпа, — це лише вони одні знають. Але чи дуже помилявся б той, хто сказав би, що вони роблять це тому, що єп. Полікарп висловив подяку за визволення від большевицької влади Богові, а не ОУН та її провідникам Бандері й Стецькові? Від людей, які підчиняють закони Божі наказам своєї „влади”, — всього можна сподіватися.

3. В оригіналі написано: „...а моя молитва за всіх вас перед Престолом Всевишнього буде завжди”. Натомість „Вісник” пропускає слово „всіх”, а слово „завжди” замінив словами: „за вами”.

Свої завваги щодо перекручення тексту Послання митрополита Шептицького (про підпорядкування законів Божих наказам влади), „Америка” кінчає такими словами:

„Хто допускається таких фалсифікатів, не заслугує на довір’я. Дотичним людям пора здати собі справу з то-

*) Так само подає „Визвольний Шлях”, кн. 8, за серпень 1961, ст. 759.

го, що етика є одна і абсолютна та що таким „партіям” і „проводам” та їх етиці нема місця в сучаснім українськім життю. Це чужий продукт імпортований з Москви і Берліна.

„Ми старалися бути помірковані у вислові нашої критики, бо маємо зрозуміння для тяжких обставин, в яких згаданий документ зробився, однаке це справді невідрядно, що в так критичній хвилині здобутося на так слабий— політично, логічно і стилістично — документ, та що автори його не вміли станути на висоті української державної думки і негодні були вилупитися з партійної скаralущі.

„Подаємо це все, щоб другі — ті, що будуть братися творити українську державу — бачили, як не треба цього робити”.

На цьому й ми кінчаємо оцю свою статтю.

ЗВІТ ІЗ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗБОРІВ

УКРАЇНЦІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ — ЯКІ ВІДБУЛИСЯ
ДНЯ 30 ЧЕРВНЯ 1941 Р.

Дня 30 червня 1941 р. відбулися о годині 3-їй у вече-
рі в залях матірного Товариства „Просвіта” у Львові

**ВЕЛИКІ ЗБОРИ УКРАЇНЦІВ ЗАХІДНИХ ЗЕМЕЛЬ
УКРАЇНИ,**

**на яких проголошено
ВІДНОВЛЕННЯ**

УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

і покликано ПЕРШЕ КРАЄВЕ ПРАВЛІННЯ на чолі з
Ярославом СТЕЦЬКОМ, заступником провідника Орга-
нізації Українських Націоналістів.

Збори пройшли серед небувалого одушевлення.

Збори відкрив промовою заступник провідника ОУН Ярослав СТЕЦЬКО, передав привіт Провідника ОУН Степана БАНДЕРИ, візвав віддати честь борцям за волю України і відчитав урочистий акт проголошення Української Державності.

Всі присутні бурею оплесків і слізми радості вітали святочно цю велику історичну хвилину та відспівали по-тім Національний Гимн.

О. Др. ГРИНЬОХ, довголітній душпастир українського студентства, а тепер полевий духовник Українського Національного Легіону Степана БАНДЕРИ виступив у сірім вояцькім мундурі — передав привіт від команданта легіону сотника Романа ШУХЕВИЧА і всіх Українців вояків, котрі присягли віддати Україні свою кров і своє життя.

Опісля говорив делегат Краєвого Проводу Організації Українських Націоналістів, підкresлював зокрема жертвенну боротьбу цілої великої підпільної армії ОУН, яка положила безконечні жертви та бореться дальше, — а де вже ситуація дозволяє, стає до безпосереднього державного будівництва.

Опісля відчитано перший декрет провідника ОУН Степана БАНДЕРИ про покликання Краєвого Правління Західних Областей України з головою Ярославом СТЕЦЬКОМ на чолі — до часу створення Центральної Влади у Києві.

О. Мітрат СЛІПІЙ привітав Збори в Імені Митрополита Андрея ШЕПТИЦЬКОГО заявляючи, що Митрополит вітає цілим серцем і цілою душою цей великий історичний почин відновлення Української Державності та визиває всіх вірних, весь народ стати негайно до праці, до цього великого діла.

Усі промови пройшли серед бурі оплесків і проявів найбільшого ентузіазму.

Збори вислали, як вислів почувань усього Україн-

ського Громадянства привіт Провідникові ОУН Степанові Бандері,

Привіт Творцеві й Вождеві Великої Німеччини АДОЛЬФОВІ ГІТЛЄРОВІ,

Привіт Славній Німецькій, Непереможній Армії,

Привіт Митрополитові АНДРЕЄВІ,

Привіт усім борцям за волю України.

Делегат провідника ОУН та всі присутні вітали зокрема дуже гаряче й щиро присутніх на зборах високих старшин німецької армії.

Представник німецької армії, бувший полковник УГА професор КОХ привітав також присутніх і візвав до праці та як найтіснішої співпраці з німецькою армією під проводом великого вождя Німецького Народу Адольфа ГІТЛЄРА.

Збори закінчено відспіванням Національного Гимну.

(„Зборівські Вісті”, ч. I, 31. липня 1941 р.)

ХАЙ ЖИВЕ ВІЛЬНА СОБОРНА САМОСТІЙНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА !

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Волею Українського Народу, Організація Українських Націоналістів під проводом СТЕПАНА БАНДЕРИ проголошує створення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління на й країх синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя ЕВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взыває увесь український народ не скласти зброї так

ЗВІТ ІЗ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗБОРІВ УКРАЇНЦІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ — ЯКІ ВІДБУЛСЯ ДНЯ 30 ЧЕРВНЯ 194

Дві з 30 квітня 1941 р. відбуваються о годині 8-ї ввечері в залі міського Товариства «Прогрес» у Лисичанську.

Відповідно до виборів, проведених в Україні, відбулися зміни в органах державного управління та місцевого самоврядування.

О. Др. Гришко, доцент дипломатичного факультету Національного університету імені Святого Івана Богослова, вчитель польської мови та літератури в гімназії № 1 м. Тернополя, відзначений золотою медаллю на Всеукраїнському конкурсі «Літературна Україна» — першою премією в номінації «Літературна Україна» (загальнодержавний конкурс, який проходив у столиці України співок хору і скрипки з композиторською піснею, композиторською та хоровою творчістю).

Офіційні говори земель Красного Полікуму Організації Української Національності, під час яких зокрема звернулися до боротьби з ідеологічною, політичною армією ОУН, яка походить в основному з країн північно-західної Європи—а та все ступінь лідерства, став до балотування відповідного державного будівництва.

Онією відзначено перший ліквід підозрюваного ОУН Степана БАНДЕРЕЙ про покушання Красного Правління Західної України з гетьманом Ярославом СТЕПЕНКОМ на чолі—до чиєї фінансування

Однак Стіліст місцевий збор в імені Митрополита Андрея Шептицького заявив, що Митрополит Івана серед іншого зустрів у центральній історичній частині відновлення Української Православної Церкви та вибрав всіх членів, але церква стала недоступною для всіх, по чому величного пла.

Збори висадки, як наслідок зустрічі з усого Українського Громадянства у центрі Шевченківської вул. Симона Петлюри, Івана Франка та Володимира Винниченка відбулися 10 листопада 2018 року.

Прият Михайлович! АНДРЕЕВ.
Прият усі боргів за підя в Україні.
Департ прозаїчна ОУН та як працює
загалом зокрема дуже
щире й широ проступних на землях високих старшина південної землі

довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада.

Суверенна Українська Влада запевнить Українському Народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил, та заспокоєння його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядковується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України — Києві.

3. Новоповстаюча Українська Держава буде тісно співдіяти з Націонал-Соціалістичною Великою Німеччиною, що під проводом своєго Вождя Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі і світі та допомагає Українському Народові визволитися з під московської окупації.

Українська Національна Революційна Армія, що твориться на Українській Землі боротиметься дальше з Союзною Німецькою Армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу і новий лад у цілому світі.

Хай живе Українська Суверенна Соборна Держава!

Хай живе Організація Українських Націоналістів!

Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів і Українського Народу СТЕПАН БАНДЕРА.

СЛАВА УКРАЇНІ!

(„Зборівські Вісті”, ч. I, 31. липня 1941 р.)

ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ !

ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ ІХ ЕКСЦЕЛЕНЦІЙ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО.

З Волі Всемогучого і Всемилостивого Бога в Тройці Єдиного зачалася Нова Епоха в житті Державної Соборної Самостійної України.

Народні Збори, що відбулися вчорашилього дня ствердили і проголосили ту Історичну Подію.

Повідомляючи Тебе Український Народе, про таке вислухання наших благальних молитов, взываю Тебе до вияву вдячності для Всевишнього, вірності для Його Церкви і послух для Влади.

Воєнні часи вимагатимуть ще багатьох жертв, але діло розпочате в ім'я Боже і з Божою Благодаттю, буде доведено до успішного кінця.

Жертви, яких конечно потреба до осягнення нашої цілі, полягатимуть передусім на послушньому піддаванні справедливим Божим законам непротивним розказам Влади.

Український Нарід мусить в цій Історичній хвилі показати, що має досить почуття авторитету, і життєвої сили, щоб заслужити на таке положення серед народів Європи, в якім мігби розвинуті усі Богом собі дані сили.

Карністю, солідарністю, совісним сповненням обов'язків, докажіть, що Ви дозрілі до Державного Життя.

Побідоносну Німецьку Армію витаемо як освободительку від ворога. Установлені владі віддаємо належний послух. Узнаємо Головою Краєвого Правління Західних Областей України Пана Ярослава СТЕЦЬКА.

Від Уряду Ним покликаного до життя очікуємо мудрого, справедливого проводу та заряджень, які узглядналиби потреби і добро всіх замешкуючих Наш Край громадян, без огляду на це, до якого віроісповідання, народності і суспільної верстви належать. Бог нехай благословить усі Твої праці Український Народе і нехай дасть усім нашим Провідникам Святу Мудрість з Неба.

Дано у Львові при Арх. Храмі Св. Юра I. VII. 1941.

(—) † АНДРЕЙ.

(„Зборівські Вісті”, ч. I, 31. липня 1941 р.)

ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ!

Пастирський лист Іх Ексцеленції
Митрополита Андрея Шептицького

З Волі Всемогучого і Всемилостивого Бога в Тройці Єдиного зачалася Нова Епоха в житті Державної Соборної Самостійної України.

Народні Збори, що відбулися вчорашиного дня ствердили і проголосили ту Історичну Подію.

Повідомляючи Тебе, Український Народ, про таке вислухання наших благальних молитов, взиваю Тебе до вияву вдячності для Всевишнього, вірності для Його Церкви і послуху для Влади.

Воєнні часи вимагатимуть ще багатьох жертв, але діло розпочате в ім'я Боже і з Божою Благодаттю, буде доведене до успішного кінця.

Жертви, яких конечно потреба досягнення нашої цілі, полятимут передусім на послушному піддаванні справедливим Божим законам непротивним розказам Влади.

Український Нарід мусить в цій Історичній Хвилі показати, що має досить почуття авторитету, і життєвої сили, щоби заслужити на таке положення серед народів Європи, в якім мігби розвинуті усі Богом собі дані сили.

Карністю, солідарністю, совісним сповненням обов'язків, докажіть, що Ви дозрілі до Державного Життя.

Побідоносну Німецьку Армію витасмо як освободительку від ворога. Установленій владі віддаємо належний послух. Узнаємо Головою Краєвого Правління Західних Областей України Пана Ярослава СТЕЦЬКА.

Від Уряду Ним покликаного до життя очікуємо мудрого, справедливого проводу та заряджень, які узгляднили потріби і добро всіх замешкуючих Наш Край громадян, без огляду на це, до якого віровісповідання, народності і суспільної верстви належать. Бог нехай благословить усі Твої праці Український Народе і нехай дасть усім нашим Провідникам Святу Мудрість з Неба.

Дано у Львові при Арх. Храмі Св. Юра I. VII. 1941.

(—) + АНДРЕЙ.

АРХИПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ

ПРЕОСВЯЩЕНИШОГО ПОЛІКАРПА
ЄПІСКОПА ЛУЦЬКОГО

ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ, СУЩИХ НА ВОЛИНІ!

Мир вам від Бога Отця нашого
і Господа Ісуса Христа.

Любі мої діти! Велике Боже милосердя і справедливість приблизилася до нас. Довгі роки терпів наш мно-гострадальний народ наруги і знущання над святою вірою православною і над його національними почуваннями, над його людською гідністю. В державі більшовицького антихриста терор і жах дійшов до нечуваних досі розмірів, в порівненні з якими бліднуть переслідування христіян за часів римських імператорів Нерона і Діоклітіана. Безбожники жахливо розправлялися з христіянською вірою, мордуючи архипастирів, тисячами і сотками тисяч вірних Христіян, пастирів і проголошуєши закон зради і ненависті.

Оце на наших очах справедливість Божа сповнило-ся. Царство сатани валиться. По нашій звільненій українській землі несеться радісний гомін. В цю радісну хвилину український народ із наболілої душі шле щиру молитву-подяку Всевишньому за своє визволення від більшо-вицькії влади і за своє спасіння.

Перед нами в блискучому промінні сходячого сонця сяє наша велика ідея: — Один Бог, одна нація і спільна краща будучність.

Словнилась наша відвічна мрія. У городі князя Льва з радіовисильні несеться над нашими горами, нивами, ланами, над нашою так густо зрошеною кровю землею ра-дісна вістка: проголошено самостійну Українську Державу. Разом з українським народом радіє і наша много-страдальна Церква. Відроджена у вільній українській Державі — Українська вільна Православна Церква буде з народом одною нерозривною цілістю.

АРХИПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ

Преосвященнішого Полікарпа Єпископа Луцького

ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ, СУЩИХ НА ВОЛИНІ!

Мир вам від Бога Отця нашого
і Господа Ісуса Христа.

Любі мої діти! Велике Боже милосердя і справедливість приблизилися до нас. Довгі роки терпів наш многострадальний народ наруги і знищання над святою вірою православною і над його національними почуттями, над його людською гідністю. В державі більшовицького антихриста терор і жах дійшов до нечуваних досі розмірів, в порівнанні з якими бліднуть переслідування християн за часів римських імператорів Нерона і Діоклітіана. Безбожники жахливо розправлялися з християнською вірою, мордуючи архипастирів, тисячами і сотками тисяч вірних Християн, пастирів і проголошуєши закон зради і ненависті.

Оце на наших очах справедливість Божа сповнилася. Царство сатани валиться. По нашій звільнений український землі несеться радісний гомій. В цю радісну велику хвилину український народ із наболілої душі шле під сулу молитву-подяку Всевишньому за своє визволення від більшовицької влади і за своє спасіння.

Перед нами в блискучому промінні сходячого сонця сяє наша велика ідея:—Один Бог, одна нація і спільна країна будучість.

Сповнилась наша відвічна мрія. У городі князя Льва з радівисливі несеться над нашими горами, пивами, ланами, над нашою так густо зрошененою кровю землею радісна вістка: проголошено самостійну Українську Державу. Разом з українським народом радіє і наша многострадальна Церква. Відроджена у вільній українській Державі—Українська вільна Православна Церква буде з народом одною нерозривною цілістю.

В цю велику хвилину звертаю до вас, любі діти, словами Св. Ап. Павла: „Благою вас іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоб те саме говорили ви всі і щоб не було між вами розділення, але щоб були з'єднані в одному розумінні і в одній думці.“ (1 Ап. Пав. Корин., гол. 1 ст. 10).

Любити Бога, любити батьківщину—це найбільша чеснота. Служба батьківщині—це найбільший обов'язок.

Нехай Господь Милосердий допомагає тобі, народе мій, і тобі Уряде наш будувати Самостійну Українську Державу, а моя молитва за всіх вас перед Престолом Всевишнього буде завжди.

В цей великий час всі Українці мусять об'єднатись, всі мусять працювати спільно, бо в єдності сила і ту єдність мусимо показати на ділі.

Не треба нам партій, не треба нам боротьби між собою. Всі мусимо об'єднатися при нашій Святій Православній Церкві при нашому Урядові, при нашому національному Проводові.

ПРИЗИВАЮ НА ВЕСЬ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД І ЙОГО ДЕРЖАВНИЙ УРЯД ВСЕМОГУЧЕ БОЖЕ БЛАГОСЛОВЕНСТВО!

Дано в м. Луцьку на Волині
Року Божого 1941
місяця липня 10 дня.

(—) ПОЛІКАРП
Єпископ Луцький.

В цю велику хвилину звертаюсь до вас, любі діти, словами Св. Ап. Павла: „Благаю вас іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоб те саме говорили всі і щоб не було між вами розділення, але щоб були з'єднані в одному розумінні і в одній думці”. (І Ап. Пав. Корин. гол. I ст. 10).

Любити Бога, любити батьківщину — це найбільша чеснота. Служба батьківщині — це найбільший обов'язок.

Нехай Господь Милосерний допомагає тобі, народі мій, і тобі Уряде наш будувати Самостійну Українську Державу, а моя молитва за всіх вас перед Престолом Все-вишнього буде завжди.

В цей великий час всі Українці мусять об'єднатись, всі мусять працювати спільно, бо в єдності сила і ту єдність мусимо показати на ділі.

Не треба нам партій, не треба нам боротьби між собою. Всі мусимо об'єднатися при нашій Святій Православній Церкві при нашему Урядові, при нашему національному Проводові.

ПРИЗИВАЮ НА ВЕСЬ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД І ЙОГО ДЕРЖАВНИЙ УРЯД ВСЕМОГУЧЕ БОЖЕ БЛАГОСЛОВЕНСТВО!

(—) † ПОЛІКАРП
Єпископ Луцький.

Дано в м. Луцьку на Волині

Року Божого 1941

місяця липня 10 дня.

(„Зборівські Вісті”, ч. I, 31. липня 1941 р.)

Портрет Кобзаря

Художнику, облиш на мить моря
І сині гори, й сонце у діброві
Та намалою Тараса-Кобзаря:
Високий, мудрий лоб і темні брови,

Густий, козачий вус, уста і — очі...
Та так зумій, щоб з уст отих тонких
Вчувалась мова, слово те пророче,
Що заступилося за рабів німих.

А з тих очей, з-під тих кошлатих брів,
На чесних — щоб тепло-добро ясніло,
Та на лукавих — щоб іскрився гнів
І пік вогнем їх підлу душу й тіло.

Та — щоб і погляд той, і ті вуста,
І видувесь — натхнення осінило,
Щоб з них світила та любов свята,
Якою серце Кобзаря горіло:

Любов гаряча, як сто сонць в діброві,
Любов могуча, як тих гір основа,
Любов глибока, як оті моря, —
Таким змалою нам, друже, Кобзаря!

Юрій Шкрумеляк.

м. Львів. — Березень, 1961 р.

„Українська Загальна Енциклопедія” (Львів-Станіславів-Коломия, за редакцією проф. Ів. Раковського, видання кооперативи „Рідна Школа”) ось що подає про Юрія Шкрумеляка за час його діяльності в західній Україні між двома світовими війнами:

„Шкрумеляк Юра — галицький український письменник і журналіст, народився 1895 р.; редактор часописів „Народня Справа” й „Дзвіночок”, нариси „Поїзд мерців”, збірка поезій „Авлева Жертва”, повіті „Чета Крилатих”, „Огні з полонини”; переклади й писання для дітей”.

Унаслідок II світової війни Юрій Шкрумеляк опинився під совєтською окупацією, і, як видно з місця написання вірша „Портрет Кобзаря”, він і надалі проживає тепер у Львові.



Пам'ятник Тарасові Шевченкові, — твір Андрія Дарагана, —
відслонений у Вінніпезі 9-го липня 1961 р.

ЗАБУТИЙ ВІРШ ПРО Т. ШЕВЧЕНКА

Польський письменник Болеслав Червенський майже забутий авторами підручників історії польської літератури. По-перше, він написав небагато, бо помер молодим — на 37 році життя (1851-1888). це було 27-ма роками пізніше від Тараса Шевченка. По-друге, він належав до піонерів організованого соціалізму в Польщі, і він був автором польського робітничого гімну „Червоний штандар” („Червоний пропор”), отже противні соціалізмові автори підручників історії літератури намагалися промовчувати його, — подібно, як вони атакували польського найбільшого письменника-романіста Стефана Жеромського — відзначеної Нобелівською премією. Болеслав Червенський належав до піонерів того соціалістичного руху, що оформився в Польську Партию Соціалістичної (ППС), яка виховала Юзефа Пілсудського, під проводом якого Польща здобула собі незалежність у ході I світової війни.

Б. Червенський написав низку поезій і драму „Невільник”. Його вірш „На смерть Шевченка” либо є найкращий з усіх його поезій.

З забуття цього вірша добула польська газета „Kur’er Polski” в Аргентині 1961 р., з якого передруковував його вінніпезький польський тижневик „Час” (за 21-го червня 1961 р.) за редакцією д-ра Адама Синовецького, і звідтіля ми його передруковали в нашому журналі.

S’MIERC’ SZEWCZENKI

Dzieki Ci, Boże, juž się zbliża chwila,
W której uleci duch z mojego ciała . . .
Dusza mi tylko biała pozostała,
Co mi ten szynel sołdacki umila . . .
Wszystko mi wzięła sroga łaska cara,
Pozostał tylko duch i szata stara . . .

Jam niegdyś śpiewał, jak kozacy wolni
Śmiali się z wszystkich czynów i naczalstwa,
Może zanadto było w nich zuchwałstwa,
Lecz byli wolni, jak ptaszkowie polni! —
Za to, żem śpiewał, rzucono na szyję
Powróz i szynel, karabin i kije . . .

Z piętnem służalstwa wyrytym na czole
Musiałem ciągnąć mój żywot pańniczy,
Z uśmiechem patrzeć na druhów mych bole
I liczyć zbrodnie, których nikt nie zliczy . . .
I codzień jedząc chleb czarny, tułaczy
I żyje nadzieję i konać z rozpaczyc! . . .

O, święta matko moja, Ukraino!
Przed tobą głowę i kolana zginam,
Za tobą w niebo moje modły płyną,
A wśród modlitwy katów twoich przeklinam . . .
Niegdyś te klątwy na lutni mej struny
Padały, jakby krwi chciwe pioruny!

Tak — dziś umieram, bom był człowiek ducha,
Bom z dzikich zwierząt chciał porobić ludzi . . .
Lecz jako śpiewu wiatru nikt nie słucha,
Aż go huragan warczący obudzi,
Tak nie słuchano śpiewu mojej lutni . . .
Bracia! Nie płaczcie! Czego wy tak smutni!

Śmiejcie się raczej, choćby takim śmiechem,
Jak się syn śmieje przy zwłokach macierzy!
Płacz wobec wroga największym jest grzechem . . .
Zamiast tych płaczów, zamiast tych pacierzy,
Rzućcie mu w oczy śmiechem, jakby głązem —
I błyskiem oka — jak żelazem!

Bracia sołdaci! Okrążcie me nary
I zaśpiewajcie mi pieśń — raz ostatni . . .
Pieśń tak gorącą, jako promień wiary,
A tak słoneczną, jako uścisk bratni,
A tak ponurą, jak serce kozacze,
A taką tkliwą — jak matka, gdy płacze!

Oh! zaśpiewajcie, jak dawne hetmany
Mołojców wiedli w bój za Ukrainę,
Jak im pokłony bił sułtan i chany,
Jak pruli wiosłem morza fale sine,
Jak step wiatrami, morze pieniem szkłanem
Głosiły światu, że kozak ich panem!

Oh! Zaśpiewajcie o hetmańskim piórze
I o kozakach umarłych i żywych,
O orle sławy, co szybując w górze

Dwoje swych oczu kąpał połyskliwych
W słońcu i skrzydła zanurzał w błękitie . . .
Niechaj z tą pieśnią uleci me życie!

Gdy umrę, w stepie położcie ме wzłoki,
Usypcie kurhan ze stepowej gliny,
I krzyż dębowy postawcie wysoki . . .
Może wędrowny słowik z Ukrainy
Dla wypoczynku na tym krzyżu sięźnie . . .
Zbudzę się wtedy — jeśli śpiewać będzie! . . .

Bolesław Czerwieński

Болеслав Червенський

Смерть Шевченка

Дякую, Боже, — недовго вже ждати,
Як ось і дух мій вилине із тіла...
Душа мені тільки зосталася біла,
Що легко чинить шинелю салдата...
Усе забрала ласка царська строга, —
Зоставсь лиш дух і стара шата вбога.

Я був співав, як козаки на волі,
Що із начальства і чинів сміялись,
І може сміх їх був надто зухвалий,
Та були вольні, наче птахи в полі!
І за мій спів закинено на шию
Шнурка, шинелю, гвинтівку і кия...

І з тавром рабства, виритим на лобі,
Життя скитальця мусів волочити,
Всміхатися до друзів у жалобі,
І незліченні злочини числити...
І хліб скитальця день-в-день споживати,
В надії жити, з розпуки конати...

О, свята мати моя, Україно!
Тобі вклоняюся навколішках зігнутий,
За тебе молитви мої у небо линуть
Катів твоїх в молитві прокленути!
Колись прокляття в моїх струнах лютні
Били, мов громи жорстокі, могутньо!

Так, — я вмираю, бо був мужем духа,
Бо диких звірів мав змінити в люди...
Ta як співу вітру ніхто не послухав,
Аж поки рев бурі його не розбудить, —
Так і від мене відвертали вуха...
Браття! Не плачте! Чого ж впали духом!?

Ви сльози ті перемініте в сміх,
Як сина сміх при матері покійній!
Плач перед ворогом — великий гріх....
Замість молінь, ридань тих безнадійних —
Жбурніть сміхом йому, мов каменем у лиця,
І, мов залізо, блискавку зінці!

Браття-салдати, станьте кругом нарів
Пісню останню мені заспівати,
Мов віри промінь — пісню повну жару
І повну сонця, як обійми брата,
Мов грудь козацька — понуру, сувору,
Чутливо так, як мати плаче з горя.

О, заспівайте, як давні гетьманни
Вели молодців в бій за Україну,
Як ім поклони бив султан і хани,
Веслом пороли моря синь глибинну,
Як вітром степ, як море співом склянним
Співали світу: „Козак нашим паном!”

Про пера гетьманів співати вам треба
І про козацтво померше й живуче,
Про орла слави, що ширяє в небі,
Купає у сонці два ока лискучі,
І у блакиті занутивши крила...
Хай з співом таким і мій дух лине з тіла...

Як вмру, поховайте у степу широкім,
Кургана насипте з степової глини
І хрест поставте дубовий, високий.
А може скиталець-соловій з України
На хрест той сяде спочити із труду, —
Тоді я пробуджуясь, як співати буде.

Переклав Юрій Мулик-Луцик

Юрій Мулик-Луцик

LALEIN GLOSSAIS

„*Lalein glossais*” — це фраза в грецькому тексті (отже в оригіналі) Нового Заповіту (І Кор. XIV), що продовж століть аж по наші часи була загадковою для перекладачів Біблії; ця фраза уживається в множині: „*Lalein glossais*”, і в однині: „*Lalein glosse*”; тут, для скорочення, я буду подавати тільки її множинну форму.

Що ця фраза означає?

Поки я займуся справою відповіді на це питання, найперше — подам дещо про початки й історію моого зацікавлення нею.

Не один з нас ще з дитячих і юних років пам'ятає, як деякі секти на своїх молитовних зборах „лепетали”, чи „лекотали”, чи „булькотали”. Це було так: один з них починає проповідувати, потім проповідує другий, третій і т.д. І кожен з них дедалі більше попадає в таке зворушення, що йому вже трудно правильно вимовляти звуки слів; і ось одні слова ще ясні, а другі з ними мішаються вже перекручені, між ними вже появляється безладне лепетання, а далі мова вже взагалі перестає бути мовою, — вона переходить в потік лепетання, і ступнево всі молитовні збори заливаються тим „лепетанням”.

Нам, тоді ще дітям, які по вечорах з цікавості ходили слухати цього, від того „лепетання” ставало моторошно. Наші старенькі православні бабусі щиро були переконані, що в тих сектантів „вселяється злий дух”; передуше, поступовіше покоління, твердило, що сектанти тільки штучно прикидаються, що їхніми устами говорить якась „сила”, отже вони „грають комедію”.

Натомість самі сектанти щиро твердили, що їхніми устами „говорить Святий Дух”, і що Він говорить „різними чужими мовами”.

І справді між тим лепетанням іноді шляхом коінциденції попадалися звукові продукти, що нагадували собою якісь ніби перекручені німецькі слова, чи деякі сло-

ва з інших чужих мов. Але в основному це був потік „лепетання”; це лепетання, яке мені доводилося чути, найчастіше характеризувалося перевагою таких звуків: „Га-ррі-та-та-та...”

Ця справа завжди інтригувала мене. Але згодом, коли я вступив на студії філології, я в мовознавстві не знайшов вияснення цієї проблеми, — бо мовознавство взагалі цим питанням не займається.

До проблем цього дивного явища мови в релігійних переживаннях згодом долучилася ще одна проблема: справа рідної мови в Церкві. І так з ходом років назбирається гурт різних цього роду питань, що разом становили собою одну загальну проблему, що я її назвав терміном: „мова в релігійному культі”.

У курсі своїх університетських студій я постійно цікавився цією проблемою, але тільки приватно, бо ж, як було сказано, офіційні студії цим предметом не займалися й не поставили його навіть, як саму концепцію.

Опинившись у Німеччині під кінець II світової війни, я присвятів цій справі пару років приватних студій, користуючись багатою джерелами бібліотекою Мюнхенського університету. Мої розмови з визначними мовознавцями різних національностей тільки утвердили мене в тій свідомості, що мовознавство не знає й не цікавиться цією справою, яку я окреслив, як „мова в релігійному культі”.

Року 1948-го я запропонував проф. П. Ковалеву — ректорові Богословсько-Педагогічної Академії в Мюнхені, ввести в програму цієї школи новий предмет: „Мова в релігійному культі”. Проф. Ковалів — це був перший з-поміж тих мовознавців, з якими я в цій справі контактувався, який бистро зорієнтувався, про що мені йдеться, і який повністю зо мною погодився, та й увів цей предмет у програму Академії, а мене найменував лектором цього нового предмета. Таким чином згадана Академія — це перша в історії школа, в якій викладався предмет „Мова в релігійному культі”. А поза моральною

підтримкою проф. Ковалева, загал учених, які про цю справу знали, був проти мене з приводу моого „видумання якогось фантастичного предмета”.

У скрипті, який я собі наборзі приготовив для викладів, між іншим, був також розділ п. з. „Старо-церковно-слов'янська мова, як мова релігійного культу” і розділ п. з. „Священна глоссолялія”.

У згаданій Академії я викладав тільки пару місяців, бо в грудні 1948 року я виїхав у Канаду.

Розділ „Старо-церковно-слов'янська мова” був 1953 року опублікований в УВАН, Славістика ч. 17, у Вінніпезі. Коли проф. Яр. Рудницький ще навесні 1949 року за-пропонував мені видати в УВАН цей розділ, то я почав думати над тим, чи не взяти з розділу „Священна глоссолялія” мою інтерпретацію фрази „*lalein glossais*” в (1. Кор. XIV), і не вмістити її в розділі „Старо-церковно-слов'янська мова, як мова релігійного культу”. Я вагався. Для цього були різні причини, включно з формально-методологічною, — бо ж ця фраза не мала прямого відношення до ст.-ц.-слов. мови. Друга причина — це було введення новини, так би мовити, революційного характеру. Я міг передбачувати евентуально голосні відзиви протесту, що я, мовляв, поважився радикально „змінити” освячену традицією досьогоднішньою інтерпретацією ідеології Ап. Павла в I. Посл. до Кор., Розд. XIV. На критику я — як своєю природою, так і вихованням — не маю нахилу реагувати нервами; але тоді я був хворий (т. зв. „диск”); лікарі спочатку не могли поставити пра-вильного діагнозу, і про всякий випадок дораджували мені спокій; а, як говорила мені дружина, евентуальна дис-кусія (а вона в нас, на жаль, переважно приймає неприємні форми) таки може якоюсь мірою скаlamутити мій спокій. Отже я вагався далі: то вносив у свою розвідку свою інтерпретацію згаданої грецької фрази, то знову викреслював її, і це на пару років затягнуло справу друку розвідки. Коли ж, нарешті, на вимогу проф. Яр. Рудницького, я таки рішився здати її в друк, то викреслив

інтерпретацію цієї фрази. Але коли розвідка вже була на друкарському пресі, я змінив свою думку, і знову вписав цю інтерпретацію, і так вона 1953 року появилася (на 28 сторінці) друком у змісті моєї розвідки „Старо-церковно-слов'янська мова, як мова релігійного культу”.

Цю інтерпретацію я не мав заміру популяризувати, отже подав її сконденсовано; крім цього, брак місця в малій брошурі також вимагав скорочення, а тим самим і згущення думки.

Ось ця моя інтерпретація фрази „*lalein glossais*” — така, як я її подав у своїй вищезгаданій друкованій розвідці 1953 року:

„Богослуження — це синкретизм двох модусів одного й того ж містичного фактора — вірення у Бога — нормується імперативом Св. Письма: „...Буду молитися **духом**, і буду молитися **й розумом...** (І Кор. XIV. 15). 1) „Молитва **й спів розуму**” — це етико-профетичний модус: проповідування („пророкування” — І Кор. XIV. I); цей первень вимагає **зрозумілої** мови, щоб **навчати** (І. Кор. XIV. 19)... 2). „Молитва і спів **духа**” — це релігійні почуття самі в собі, шукання містичного контакту з Богом, — і в цій сфері розуміння мови не конечне (І Кор. XIV. 2, 4, 14)”. (стор. 13).

„...На нашу думку, у Св. Письмі (І Кор. XIV) Ап. Павло під терміном „мова” („глосса”), що він розуміє його в сенсі „н е з р о з у м і л о ї мови”, власне й має на увазі цю псевдо-мову релігійних екстатиків, а точніше — їхню глоссолаялю та неоглоссію (роди „лепетання”). Досьогочасне філологічне вияснювання терміна „мова” („глосса”) у XIV розділі І Коринтянам, як справжньої (соціальної) мови одного народу, що є ч у ж о ю, і (тому н е з р о з у м і л о ю) для іншого народу — для згаданого тексту не видається бути обоснованим. Така механістична інтерпретація спричинена традиційним неоправданим поглядом, начебто справа мови релігійного культу — це чисто філологічна проблема; таکий погляд заперечує психологічну методу, а внаслідок цьо-

го веде до результатів, що не розкривають дійсності” (Стор. 28).

Мені йшлося принципово не про старо-церковно-слов'янську мову, а тільки про мову в релігійному культи взагалі; старо-церковно-слов'янська мова тут служила мені тільки одним з численних ілюстративних прикладів цієї ширшої проблеми — мови в релігійному культи.

Як було сказано вище, загал науковців, які мое зацікавлення цією справою знали, не одобрювали моого підходу до цієї проблеми, ані самого ставлення цієї справи, як проблеми. То ж і не дивно (цього я сподівався заздалегідь), що після появи моєї розвідки 1953 року другом українська критика „розгромила” її писаною й усною формами, як, мовляв, „фантазії”. Тоді таки суворий і серйозний у критиці проф. Лонт з Гарвардського університету, який тільки в рідкісно-виняткових випадках виступає з рецензіями, поступив інакше; у своїй рецензії на сторінках лінгвістичного журналу „Word” він заявив, що я у своїй розвідці відкрив зовсім нову, і то „цікаву проблему” у славістиці. Але цей комплімент з його уст (щоправда, він у нього рідко коли буває) був поданий разом з суveroю критикою моєї мети, з якою я порушив цю проблему, та моєї методи, за допомогою якої я цю проблему поставив. Проф. Лонт відкинув цю мою мету й методу, що має місце в моїй розвідці. Я не бачу потреби відповідати тут писаній і усній критиці з боку наших земляків, — ця критика не серйозна; щождо проф. Лонта, то мені було незрозумілим, як він може вважати мое відкриття („цікавої проблеми”, як він сказав) правильним, а методу, за допомогою якої я це відкриття зробив, „неправильною”, — якщо б я не був поінформований про понурий стан мети й методів сучасного мовознавства.

Таким ось чином, наука, тотально засудивши всю мою розвідку з 1953 року, тим самим засудила і мою інтерпретацію фрази „lalein glossais”, подану в цій розвідці. Бо ж самозрозуміло, що якщо б я не послужився

був саме цією метою й методою, що їх мовознавчі авторитети „екс-катедра” осудили, то мені було б неможливо навіть попасти на саму думку нової інтерпретації цієї грецької фрази. Цебто, якщо б раніше я не був поставив концепцію існування релігійного аспекту в мові в ході вживання її в релігії, а вже головно серед містиків, цебто — якщо б я був уже раніше не поставив „мову в релігійному культі”, як наукову проблему, то мені була б не з'явилася й проблема фрази „*lalein glossais*”. А тим часом мої критики загально, рішуче й принципово відкинули мою концепцію про „мову в релігійному культі”, як наукову проблему. Вони заперечили існування такого факту, як релігійний аспект мови в процесі її вживання в релігії.

Після блискавично-короткої „бурі й натиску” (як писаної, так ще більше закулісно-усної) на тему цих моїх „фантазій”, справа скоро була живцем похоронена в могилі мовчанки. Тираж моєї розвідки був невеликий (не ціла тисяча), її зміст „сухий”, повний технічних термінів і цитат, думка крайньо згущена — через обмаль місця, спричинений ощадністю коштів друку. Усе це разом привело до того, що ширший загал читачів не тільки не мав можливості познайомитися з нею, але й мало хто чув про її існування, — її тираж ледве чи вистачав для більших бібліотек у світі.

III

Фразу „*lalein glossais*” у I Кор. XIV продовж століть інтерпретують так: „говорити мовами”, потім: „говорити не знайомими мовами”, або: „говорити чужими мовами”.

Як було сказано вище, вісім років тому з'явилася перша критика вищезгаданих традиційних перекладів цієї фрази, і була подана зовсім нова інтерпретація цієї фрази в I Кор. XIV, — це мало місце в моїй публікації „Староцерковно-слов'янська мова, як мова релігійного культу”, виданій 1953 р.

Тому-то ледве чи хто інший міг так зацікавлено, як я,

зустріти видану 1961 р. „Нову Англійську Біблію — Новий Заповіт, в якій фраза „*lalein glossais*” — перший раз в історії перекладання Біблії — перекладена так: “*to speak language of ecstasy*” („говорити мовою екстази”). Тут перший раз в історії усунено з Біблії традиційні переклади: „говорити мовою”, чи: „говорити н е з н а й о м о ю (чи: „чужою”) мовою”, а заступлено його зовсім іншим, досі в Бібліях небувалим перекладом, а саме: „говорити мовою екстази”. Це видання — то *The New English Bible — New Testament*; видавці: Oxford University Press & Cambridge University Press; спонсори: Британське ї Закордонне Біблійне Товариство в Лондоні, Англіканська Церква і всі Протестантські Церкви у Великій Британії.

Сам факт подання в Біблії всіх цих багатьох авторитетів, під протекторатом яких ця Біблія опублікована, (досі ще ніколи не було подавано протекторату всіх Протестантських Церков і Англіканської Церкви у виданнях Біблії) свідчить, що ініціатори, перекладачі, видавці і спонсори були повністю свідомі цього факту, що тут ідеться про таке видання, в яке введено новину-зміну переломово-епохального значення, а саме: ця нова інтерпретація фрази „*lalein glossais*” зміняє досьогодні традиційне розуміння думки Ап. Павла в I Кор. XIV в самих основах її суті.

Ця зміна полягає ось у чому: згадану грецьку фразу досі розуміли так, що в ній ідеться про дійсну м о в у, чи м о в и — такі, якими послуговуються ці народи, що нею говорять, як рідною, але які є ч у ж и м и мовами для цих народів, які нею не говорять, бо вона не є їхньою р і д н о ю мовою; а ось у Новому Заповіті Нової Англійської Біблії 1961 р. сказано, що тут ідеться не про дійсну м о в у, а про таку ніби—„мову”, якою не говорить ні один народ у світі, — і йдеться тут про „мовою екстази”.

Власне, коли взяти сам той принцип — що в цій грецькій фразі йдеться не про дійсну м о в у, — то в цьому англійському перекладі Нового Заповіту 1961 р. має

місце цей самий погляд, що я його запропонував був 1953 р.

Під дискусію я тут ставлю тільки сам цей термін, яким ці перекладачі Євангелії означили самовираження давніх християн у релігійній екстазі, — а вони означили це терміном „говорити мовою екстазі”. Натомість у своїй розвідці 1953 року я спеціально підкреслив, що тут має місце не говорення мовою, бо це *глоссолаялія*, цебто один з родів, так би мовити, „псевдо-мови”.

Термін „мова” в мовознавстві дефініюється, як система звукових артикулованих знаків для суспільного порозуміння, — а всі інші роди звуків не є мовою.

Людина в релігійній екстазі несвідомо, в безпам'яті стихійно produce особисті звуки-спонтані, які для її людського оточення не мають жодного логічного значення, і сам екстатик, який ці звуки з себе видає, не свідомий цього, і не розуміє їх.

У світлі цього вирине питання: в якому сенсі перекладачі англомовного видання Нового Заповіту 1961 року вжили слово „мова” в їхньому терміні „мова екстази”?

Звичайно, слово „мова” дехто вживає іноді і в поетичному значенні, як метафору, — наприклад, філософ Шопенгауер музику назвав „божественною мовою”. І якщо згадані перекладачі послужилися тут словом „мова” (в їхньому терміні „мова екстази”) в його поетичній функції, то вони конче повинні були пояснити це; бо інакше тут загрожує ця небезпека, що ці слова, які вжиті в поетичному значенні, люди мають нахил розуміти дослівно; про це свідчить досвід зо справою розуміння деяких поетичних засобів мови Біблії.

Можна також припустити, що згадані перекладачі вжили тут слово „мова” (в їхньому терміні „мова екстази”) з естетичних мотивів, — щоб не говорити про „лепетання” перших християн у молитовній екстазі, а це тим більше, що це саме бувало і з Ап. Павлом, як він свідчить про себе (І Кор. XIV).

На мою думку, тут, безумовно, не було потреби вживати популярного народнього слова „лепетання”, що може сприйматися як вульгарне й підсказувати неправильне розуміння цього явища. Це психологічна причина. Але, знову ж, проти вживання терміна „м о в а екстазі” промовляє логічна причина. Слово ж „глосолялія”, як науковий термін, ширшому загалові не зрозуміле. Тому, на мою думку, можна було вжити таке окреслення: „виражатися звуками екстазі”, — і він задовольнив би і психологічні, і логічні вимоги перекладу.

З черги — про грецьку фразу “*lalein glossais*” під філологічним кутом зору, і про її традиційне перекладання в тексті I Кор. XIV.

Слово „язик”, цебто орган в устах, згодом почав також означати м о в у. Так воно в різних мовах: російське „язык” означає і орган в устах (язик) і мову; так само й польське *język*, латинське *lingua*, англійське *tongue* і так далі. У старій українській мові слово „язик” також означало і орган в устах, і мову.

Так само й грецьке слово „*glossa*” (а також *glotta*) означає: „язик”—орган в устах і „мова”.

Питання: як розуміти грецьку фразу “*lalein glosse*”? Чи: „говорити язиком” (органом в устах)? Чи: „говорити мовою”? Звичайно, перша евентуальність відпадає, як нереальна; бо ж коли б хто підкresлював „говорення язиком” (органом в устах), то тим самим він автоматично допускав би можливість також і „говорення не язиком”, а чимсь іншим. Таким чином грецьке слово „*glossa*” в I Кор. XIV перекладають словом „мова”.

Коли відпадає можливість слово „глосса” в I Кор. XIV перекладати словом „язик” — орган в устах, як нереальна, — то знову ж питання: чи можна це слово тут перекладати словом „мова”, як це традиційно перекладають?

Що традиційні перекладачі, перекладаючи слово „глосса” словом „мова”, допустилися помилки — це факт; і я це сказав був ще 1953 р. Але тут ще таке питання: чи перекладачі, перекладаючи слово „глосса” словом „мова”, бо

вони не знали, як це слово в цьому тексті (І Кор. XIV) перекласти, — були при цьому певні, що вони перекладають його правильно? На мою думку, вони цього певні не були! Цебто, вони були свідомі цього, що цю фразу (“*lalein glosse*”, чи “*lalein glossais*”) інтерпретують неправильно; але ж якось її перекладати вони таки мусіли, і тому свідомо приписували їй таке значення, якого в ній не було, про що вони самі знали; але ж вони іншого виходу для себе тут не бачили, бо ж переклад дати мусіли; отже зо всіх можливих зол вони вибрали собі найменше зло, і рішилися давати такий неправильний переклад, неправильність якого була б помітною відносно найменше і була б хоч злуда „логічного зв'язку” в тексті. Отже досьогодні традиційна інтерпретація цієї грецької фрази має софістичний характер.

Ось типовий приклад. Одну й цю саму грецьку фразу в одному контексті перекладається словами: „говорити незнайомою мовою”, а в іншому контексті — „говорити мовою”. Питання: чому одну й цю саму фразу в одному й цьому самому розділі Нового Заповіту один і цей самий перекладач інтерпретує двояко? Звідси чергове питання: чи ж для нього „говорення незнайомою мовою” і „говорення мовою” — це одне й те саме?

Причина тут ясна. Коли в одному місці грецьку фразу “*lalein glosse*” перекласти: „говорити мовою”, то тоді в цьому контексті не буде логічного зв'язку, — і тому перекладач слово „глосса” тут перекладає „незнайома (чи „чужа”) мова”. Коли ж в іншому місці фразу “*lalein glosse*” перекласти: „говорити незнайомою мовою”, то в цьому випадку не буде логічного зв'язку, отже в іншому контексті цю фразу перекладають уже так: „говорити мовою”; слово „незнайомою” тут свідомо пропускають. Але треба додати, що прикметника „незнайома” вони (у більшості випадків) додали до слова „мова” (“глосса”) зовсім незаконно, і вони зробили це свідомо. Бо ж ім відомо, що слово “глосса” означає: „мова”, але ніколи не означає: „незнайома мова!”

Ось типова ілюстрація з російського перекладу:

„Ибо кто говоритъ на незнакомъ языкѣ, тотъ не людямъ, а Богу говоритъ, потомучто никто не понимаетъ его, онъ тайны говоритъ духомъ” (Кор. XIV. 8).

„Желаю, чтобы всѣ вы говорили языками, но лучше чтобы вы пророчествовали” (І Кор. XIV. 5)¹⁾ (Підкр. Ю. М.-Л.).

У першому випадку (І Кор. XIV. 2) перекладач від себе зробив вставки — додав слова: „незнайома” і „його”. Він ці вставки зробив курсивом, щоб було відомо, що цих слів в оригіналі немає. Якщо б він слова „глосса” не перекладав, то переклад був би такий:

„Хто говоритъ **глоссою**, той не людям, а Богові говоритьъ, бо ніхто не розуміє, він тайни духом говоритьъ”. Вислів „ніхто не розуміє” (а так є в грецькому оригіналі) свідчить, що навіть сам той, хто говоритъ „**глоссою**”, не розумію тієї **глосси**. Отже перекладачі додали від себе слово „його”, і таким чином змінили думку оригіналу на таку: мовляв, тільки ніхто із слухачів не розуміє його, а сам себе він розуміє! Цебто, мовляв, він говоритъ якоюсь чужоземною мовою, яка є незнайомою місцевим слухачам. Але в дійсності в оригінальному тексті (там слова „його” немає) сказано, що навіть той, хто виражается глоссою, не розуміє її, не розуміє самого себе.

Найстарші перекладачі намагалися нібито „дослівно” перекладати грецьке „lalein glossais” (і „lalein glosse”). І так, у латинському перекладі („Вульгата”) перекладено: „loqui linguis”,²⁾ що значить: „говорити мовами” (хоч „linguis” означає також: „язиками” — органами в устах). Латинські перекладачі ніде не додавали прикметника „незнайомими”.

Мартин Лютер у своєму перекладі також старався нібито „дослівно” перекладати цю грецьку фразу, і тому слово „глосса” він навмисне переклав німецьким „Zunge”,

1) Новый Завѣтъ Господа Нашего Іисуса Христа и Псалтиль въ русскомъ переводе. По благословенію Святѣшаго Правительствующаго Синода. Санктпетербургъ, 1899.

2) Biblia Sacra Vulgate editionis Jussu recognita et Clementis VIII auctoritate edita, Париж, 1843.

що можна перекладати двояко: або „язик” — орган в устах, або: „мова”. Цю ж фразу Лютер переклав: “mit Zunge reden”,³⁾ цебто: „говорити мовою”, (а може й бути: „говорити язиком” — органом в устах). При тому Лютер навмисне уникав слова, “Sprache”, що означає тільки „мова”, але не також і „язик” — орган в устах.

Так само й давніші англійські перекладачі цю грецьку фразу старалися перекладати нібито „дослівно”, отже перекладали: “to speak in a tongue”,⁴⁾ цебто: „говорити мовою”; але не перекладали: „говорити н е з на й о м о ю мовою”. При цьому вони навмисне вживали слово “tongue” („мова” і „язик” — орган в устах), а не слово “language” (тільки: „мова”).

Але англійські перекладачі згодом перестали задоволятися перекладом цієї грецької фрази англійським: “to speak in a tongue”, бо ж цей їхній переклад являється, таким же загадковим, як і грецький оригінал — “lalein glosse”. Отже тому в протестантських виданнях уже бачимо такий переклад: “to speak in an unknown tongue”.⁵⁾

Так само й англомовні католицькі перекладачі почали вважати, що в контексті I Кор. XIV. фраза “to speak in a tongue” залишається загадковою, — отже вони в примітках уже вяснюють, що тут ідеться про ось що: деякі з давніх християн, надхненні Св. Духом, говорили різними

³⁾ Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments nach der deutschen Uebersetzung Dr. Martin Luthers. Britische und Ausländische Bibelgesellschaft. Berlin, Frankfurt am. M., Köln am. Rh., 1889. (Числа перевидання не подано. — Ю. М.-Л.).

⁴⁾ New Catholic Edition of the Holy Bible. The Old Testament and the New Testament. (The New Testament — A Revision of the Challoner - Rheims Version). New York, 1954.

⁵⁾ The Holy Bible Containing the Old and New Testaments. Translated out of the Original Tongues. Authorized or King James. The John Winston Co. Philadelphia, U.S.A.

незнайомими мовами, цебто тими чужоземними мовами, яких вони перед тим не вчилися.⁶⁾

Чи латинський традиційний переклад („Вульгата”), німецький переклад Лютера і згадані тут англомовні переклади справді дослівно передають значення цієї грецької фрази, як це вірили ці перекладачі? Чи слово “*lalein*” вони правильно переклали словом „говорити” — по-латинському “*loqui*”, по-німецькому “*reden*”, по-англійському “*to speak*”? Чи грецьке “*glossa*” вони правильно переклали словом „мова”, але при тому вони дипломатично вживали таке слово перекладу, щоб воно разом означало і мову, і язык — орган в устах?

Очевидно, що їхній переклад з претенсіями на дослівний дослівним не є, бо цей переклад нелогічний, і можна переконатися в цьому, коли хто уважно проаналізує відповідні місця в перекладах тексту I Кор. XIV.

Для ілюстрації — витяг з оригіналу (цебто з грецького тексту):

“No gar *lalon glosse ouk anthropois lalei alla theo, oudeis gar akouei, pneumati de lalei mysteria*” (I Кор. XIV. 2).⁷⁾

Це значить:

„Бо хто *lalon glosse*, той не людям, а Богові *lalei*, тому що ніхто не розуміє, — він тайни *lalei* духом”.

У цей частковий переклад залишається підставити правильний переклад слів “*lalein*” та “*glossa*”, ужитих окремо, а також разом у фразі: “*lalein glossais*”, чи “*lalein glosse*”, і тоді матимемо правильний переклад.

Для перекладання слів та спеціальних фраз маємо словники. Звичайно, популярні шкільні словники мають нормативний характер, — вони подають тільки найновіші значення слів. І так, напр., словник Фаєрабенда подає, що іменник „глосса” означає і мову і язык-орган в устах, і це правильно. Але коли йдеться про дієслово “*lalein*” — то

⁶⁾ Таке пояснення подане в New Catholic Edition of the Holy Bible. New York, 1954.

⁷⁾ The New Testament in the Original Greek, I ed. London, 1885.

він подає тільки модерні його значення: *to talk, prate, chatter; to speak, teach, praise.*⁸⁾

Але найкращий з усіх досьогодніх грецько-англійських словників — повний академічного типу Greek-English Lexicon Ліделла і Скотта подає таке вияснення:

“*Laleo* — *to talk, chatter, babble, say... Strictly: to make a babbling, prattling sound, as monkeys or dogs. Cf. Latin lallare, our lull, bullaby*”.⁹⁾

Цебто, основне й перше значення слова *lalein* — це: „лепетати”, „молоти язиком”, продукувати звуки без значення.

Отже всі досьогодні переклади, з латинською Вульгатою включно, неправильно перекладали слово “*lalein*” словом „говорити”, бо це грецьке слово в даному випадку означає: „лепетати”, „видавати звуки без значення”, латинське “*lallare*” (а не “*loqui*”, як у Вульгаті). У фразі “*lalein glosse*” вони для перекладу слова „глосса” неправильно вживали такого слова перекладу, щоб ним сугерувати значення: „мова”, — бо в даному випадку йдеться не про мову, а про язик-орган в устах. Фраза “*lalein glosse*” тут означає: „лепетати язиком” — органом в устах, „видавати язиком звуки без значення”.

У кожної вдумливої людини може виринути питання: чому ж перекладачі не могли правильно перекласти цю грецьку фразу в І Кор. XIV, хоч вони з добрих словників могли довідатися, що історично—перше значення слова “*glossa*” є „язик” — орган в устах, а слово “*lalein*” ще й досі в основному означає, перш за все, „видавати звуки без значення”?

Відповідь на це питання вимагає порушення важкого складного питання про сучасний стан загального мово-знавства.

Коли йдеться про словники, то тут справа також

8) Prof. Dr. Karl Feyerabend, Handy Dictionary of the Greek and English Language. Philadelphia, 1945.

9) Henry George Liddell and Robert Scott, Greek - English Lexicon. New York, 1858.

складна; слова родяться, живуть, змінюють свої форми й значення, і вмирають. Мова — це явище мінливе. Напр., слово “*glossa*” ще не затратило свого першого значення: „язик” — орган в устах, а вже ось набуло собі й другого значення: „мова”, і обидва ці значення подані в словнику. Слово “*lalein*” ще не затратило свого історично - першого значення: „лепетати” (видавати звуки без значення), а вже ось згодом набуло собі й іншого значення: „говорити”, і обидва ці значення подані в словнику.

Питання: яким чином перекладач може знати, котре з цих двох значень (а їх буває й більше), поданих у словнику, вибрati, щоб переклад фрази був правильним? Отже, перекладачі тут просто вгадують, котре їм з цих різних значень вибрati собi. А вгадування — це, звичайно, жодна наукова метода.

Якщо б з методами дослідництва в сучасному мовознавстві було все гаразд, то мовознавці були б розкрили неправильність перекладу фрази “*lalein glossais*” у I Кор. XIV, що тривала століттями. Отже тут треба було б зайнятися низьким рівнем методології сучасного мовознавства, і вияснити причини цього невідрадного стану.

Щодо правдивих методів, то в цій справі пролунав був 1922 р. голос саме з американського континенту: теоретик мови Едвард Сепір у праці „Мова” (E. Sapir: *Language*) проголосив, що, щоб пізнати істоту мови, то її треба досліджувати у зв’язку з усіми ділянками людського життя: історією, суспільним життям, звичаями і т. д.

Звичайно, я тут не маю нічого нового дати до цього вчення Сепіра у справі методи самої собою. Що нове я можу тут додати — то це справу найвищої мети, з якою слід досліджувати істоту мову, — цебто тут ідеться про телевологію мовознавства. Однак думка про найвищу мету мовознавства взагалі не виринула в сучасній теорії мови, і саме тут я бачу причину низькості рівня методології нашого мовознавства. Коротко кажучи, у мовознавстві не виринула думка про можливість і потребу причиново пов’язувати методологію з телевологією, та знайти причинову залежність методи від мети досліду.

Мова — це природня частина людської істоти. Отже мовознавство повинне бути частиною загального знання про людську істоту, цебто — частиною антропології. Однак наше мовознавство не усвідомило собі цієї своєї суті, і воно не є частиною антропології,— цебто воно існує як мовознавство для мовознавства, воно існує окремо від людини як цілості та окремо від народу, як цілості. Мовознавство штучно відірване від живого організму людської істоти з усією багатогранністю її життя. А його відірвано від людини тому, що наше мовознавство не поставило собі метою бути однією з наук для пізнання людської істоти взагалі, отже й співпрацювати в цьому напрямі з іншими галузями наук, які намагаються піznати істоту людини й народу. Мовознавство відмежувалося від усіх інших галузей наук, отже воно не може піznати людської істоти. А коли воно не може піznати істоти мови, яка є живою частиною людини й народу.

Сучасне мовознавство — це в основному тільки граматикознавство — будь це історичне, будь сучасне.

* * *

У зв'язку з вищеподаними критичними завваженнями по адресі сучасної теорії мови слід підкresлити, що перекладачі фрази “*lalein glossais*”, — хоч їм і відомо, що “*glossa*” означає не тільки мову, але й язика — органа в устах, і що слово “*lalein*” означає не тільки „говорити”, але й також „лепетати”,—вважали, однак, неможливим для себе фразу “*lalein glosse*” перекладати: „лепетати язиком”, чи “*lalein glossais*” перекладати: „лепетати язиками”; вони вважали неможливим цю фразу перекладати так тому, бо, очевидно, вважали не тільки „абсурдом”, але й чимсь образливим, вбачати в первих християн, з Ап. Павлом включно, явище „лепетання язиками”, — бо ж це, мовляв, було б приписування їм „примітивних” прикмет!

До того ж ще серед модерних людей існує переконання, що „лепетання язиками” в релігійній екстазі — це щось протиприродне, неконечне, — щось у роді звичаю, якого можна визутися.

Напр., один з баптистських проповідників — людина високої культури — сказав був мені одного разу: „Я проти „говорення мовами”. Цебто, він був цього погляду, що його одновірці (а такі одиниці й громади між ними ще й тепер часто-густо бувають) повинні занехати „лепетання язиками” на своїх молитовних зборах.

Однак такий погляд модерної людини на цю справу має раціоналістичний і механістичний характер. Він поверховний і побудований на передвзятих вимогах спекулятивного характеру, — він не рахується з природними принципами людської істоти.

У дійсності ж бо справа представляється так, що кожна людина вже з природи має в собі цього фактора, який конечно спонукує її до екстази, отже й до видавання звуків екстази, — без уваги на ступень культури й цивілізації людини.

У ділянці психології є галузь, що називається парапсихологія, і вона, між іншим, досліджує також і явище екстази. Це відносно дуже молоденька і дуже спізнена галузь дослідної науки. Дослідники психології мови не можуть поминути також і явища звукової експресії людини в стані екстази, цебто проблеми парапсихології мови. Парапсихологія мови, між іншим, займається також явищем „екстатичного лепетення”, і вона прийняла для означення цього явища технічний термін „глоссолаялія” — від грецьких слів: „*glossa*” — „язик” — орган в устах і „*lalein*” — продукувати звуки без раціонального значення.

Якщо б сучасні мовознавці, а в тому й перекладачі Біблії, не обмежували мовознавства тільки словниками й граматикою, а пов’язали б його з різними іншими ділянками наук, то вони при тому були б не поминули й ділянки парапсихології мови, отже й не поминули б явища глоссолаялії, а це було б допомогло їм розкрити значення фрази „*lalein glossais*” у I Кор. XIX.

Метою цієї моєї статті не є подрібно інформувати про основні хиби в сучасній теорії мови взагалі — так, як я їх розумію, ані також викладати предмет парапсихології мови зокрема. Досліди над парапсихологією мови — це ділян-

ка молоденька, не популярна і дуже складна. З того часу, як 1908 р. Льомбар¹⁰⁾ подав класифікацію різних родів глоссолії, зацікавлення нею серед учених та вивчення її пішло вперед ще недалеко, і досліди тут в основному ще далі обмежуються описовим характером цього явища; щождо пізнання його істоти — то тут для більшого добріку ще не було потрібного часу. А однак є підстави вважати, що найголовніший успіх тут усе ж таки вже є, а він полягає в тому, що парapsихологи ствердили, що глоссолія — це явище природне, і що так до нього треба підходити.

Що давні християни попадали в релігійну екстазу, і при цьому виражали свої релігійні почування звуками екстази, — у цьому немає нічого дивного й принизливого, — отже дослідники й перекладачі Нового Заповіту не повинні вбачати тут жодної трагедії. Зовсім навпаки, трагедія в тому, що модерна людина загубила можливість попадати в екстазу. Цей фактор, що призводить людину до стану екстази, не тільки скріплював її вірення у Бога, але й також це він, і тільки він, давав геніям можливість практично здійснювати їхню творчу потенцію. Усі геніальні мистці попадали в стани екстази, і тому вони давали з себе великі твори мистецтва: в поезії, музиці, малярстві, різьбарстві. У нашому модерному світі ці генії мистецтва своїм станом творчої екстази стали б предметом загально-го глузування, і серйозного посудження в „божевіллі“. Модерна людина вважає, що ознакою культури є „ідеальна нормальності“: таке тверезе, коректне думання й почування, немов функціонування машини-аритмометра. Але у висліді не маємо великих творів мистецтва, — загадкова „сіня пташка“ творчої „іскри Божої“ щезла, немов невловима етерна з'ява.

Цей фактор, що призводить людину до екстази, — природний, але в модерної людини він хоч потенційно й далі існує, то можливості його самовияву атрофуються

10) E. Lombard, *Essai d'une classification des phenomenes de glossolalie*. Archives de Psychologie, 7 (1908), p. 1 seq.

дедалі більше; вони нидіють під тиском чинника раціоналізму, чи, ужити б Кантового терміна, під тиском „практичного розуму”. Цебто, людина не може відірватися духом від земно-змислового реалізму, і у висліді людина стала яловою, нецікавою, немов робот. Тут і психологічна причина, через яку в мoderних людей — навіть щиро-релігійних — немає такої глибокої віри, як була в перших християн. Тут також причина цього, чому в мoderному світі занепадає творча культура — немає великих творів мистецтва, — хоч суті цієї причини мoderне мистецтвознавство взагалі, а літературознавство зокрема, не тільки не збагнуло, але й немає у ньому самого питання про дійсні причини занепаду мистецтва та філософії.

Але проблема біо-психологічних джерел мистецтва — це складне й широке питання, і воно являється окремою темою, що в предметний обсяг цієї статті не входить.

С. В. Савчук

Відношення УГПЦК до канонів УАПЦ з 1921 р.

Про відносини між Українською Греко-Православ'яною Церквою в Канаді (УГПЦК) й Українською Автокефальною Православною Церквою (УАПЦ) з 1921 року можна ще й тепер почути, — головно між людьми, що прибули в Канаду по 2-ій світовій війні, — два помилкові поняття. Перше з них це таке, що Українська Греко-Православна Церква в Канаді постала нібито внаслідок відродження Української Автокефальної Православної Церкви в Україні; а друге, — що Українська Греко-Православна Церква в Канаді нібито прийняла чи визнала канони Української Автокефальної Православної Церкви з 1921 року за свої.

Щодо першого питання, то хоч перші конкретні кроки в напрямі зорганізування Української Греко-Православної Церкви в Канаді були зроблені на Церковному З'їзді в Саскатуні, що відбувся 18-19 липня 1918 року, — отже повних три роки перед тим, як відродилася Українська Автокефальна Православна Церква в 1921 році, — то сама ідея вільної Української Православної Церкви в Канаді зродилася й нуртувала в народі багато раніше, — майже від самих початків першої іміграції. І так, уже 1903 року постала була так звана „Серафимська” або „Незалежна” Православна Церква, яка протидіяла як Російській Православній Церкві, так і французькому римо-католицизму в Канаді. До цієї Церкви народ спершу дуже горнувся, бо добавував у ній свою рідну, або, як тоді говорили, „народню” чи „незалежну” Церкву. Щоправда, ця Церква довго не встоялася, головно через те, що її провідникам бракувало ідейності та широті, а також ясної цілі, — і вони скоро зійшли з самостійного шляху і підпорядкувалися (тайно) Пресвітеріянській Місії; а коли народ про це довідався, то він скоро їх покинув, і біль-

шістю назад повернувся до греко-католицтва та до Рівненської Місії.

Але думка про Українську Церкву, незалежну від чужих центрів і впливів, ніколи в народі не погасала. Коли, отже, по приїзді єпископа Будки в Канаду 1912 року, скоро показалося, що він у всьому залежний від римо-католицьких властей, та що латинізація греко-католицького обряду з його (єп. Будки) приїздом не припинялася, навпаки — зміцніла та оформилася конкретно, то народ знову почав думати й говорити про конечну потребу зорганізувати свою власну, від чужих незалежну Українську Церкву. Про це можна легко довідатися, перечитуючи тодішню канадійську українську пресу. Ось кілька прикладів з того, що тоді писав про це вінніпезький „Український Голос”, який з самих початків свого існування сильно інтересувався церковними справами.

У непідписаній, отже редакційній статті п. н. „Сторінка Церковної Історії”, що з'явилася в числі за 6-го серпня 1913 року, „Український Голос” писав, між іншим, таке:

„В нашого народу в Канаді від давна жила хоч і може не ясна ідея незалежної, народної, демократичної церкви. Певно, що вже могучий поклик стейтських „попів-радикалів” — „Проч з Римом!” — піднятий американською „Свободою” перед окото 8-10 літами, розбудив сю ідею і в канадійських Українців, головно свідомійших. Знаємо приміри, де на запит канадійських українських громад, чи поодиноких осіб приходили від стейтських тодішніх апостолів нової ідеї такі відповіди: „Заждіть! Час не далекий, коли будемо мати наших народних съящеників, нашу народну демократичну церков і не будемо стояти на послугах нікому”.

„Зрозуміло буде, чому Серафима принимали з таким одушевленем... і привязували до роботи Серафима великі сподіванки, готові підпомагати її і своєю роботою. Адже ж мати народну, незалежну від чужих нам людей церкву, церкву демократичну, свободіну, церкву для народу, не для інтересів Риму, чи Синоду... що не казати, а се була велика ідея і мусіла захопити уми всіх тодішніх здоровово-думаючих людей. А хоч ні в Стейтах, ні в Канаді ся ідея не зреалізувалась, то все ж і не загинула вона”.

Якою саме ця „народня, незалежна від чужих нам людей церква” мала б бути, в статті ясно не сказано. Могло бути, що автор статті мав на думці „незалежну” греко-католицьку Церкву, — тобто незалежну від французької римо-католицької ієрархії в Канаді, хоч і дальше залежну від Риму, як це було з уніяцькою Церквою в Галичині, бо й про таке між людьми тоді говорилося. Але трьома місяцями пізніше, в статті п. з. „Можеб так було добре”, підписаній ініціялом „Ч”, що з'явилася в „Українськім Голосі” (в числі за 5-го листопада 1913 року), знаходимо вже виразну заяву, що тією „незалежною, народною, демократичною церквою” мала б, власне, бути Українська Православна Церква. Ось, що, між іншим, у згаданій статті говориться:

„Радите нам, Пане Редактор... щобисьмо всюди уряджували мітінги і протестували проти послідної булі*). Я бувби однак тої гадки, що протести такі на ніщо би ся нам не придали, бо скоро Рим так на нас напосівся, та маючи такого нашого-ненашого єпископа, то школа і гадки на се. Неважек він в спільці з французькими біскупами і піпами думає, що канцеляючи наших съящеників (за позабираче від нас піпів**) ще й подякуємо) нас до запису церков на него змусить. Я не думаю, чи ему се вдастся, бо знайдемо прецінь спосіб на се і то спосіб найкращий, якого вже давно не чекаючи римської ласки, взялись було треба. Спосіб сей, — вернутися назад на віру наших праців, вернутися на нашу правдиву-руську віру, на православіє і спровадити собі съящеників православних... Не майте нас однак за кацапню. Ми і не думаємо лізти з дошу під ринву. Не думаємо навіть піддатись під опіку царату. Ми постановилисьмо вже постаратись о съященика, однак широго українця, який би з місцею царославною не мав нічого спільного. Чей же думаємо, що такого прецінь розпитаємо. Може би на Буковині, а можеб і з російської України. Чейже і там будуть такі, що їм царат так як нам Рим, не мало вже надойв” (підкresл. мое — CBC).

*) 18 серпня 1913 р. „Конгрегація для Східніх Обрядів” видала декрет або було, якою упорядковувала взаємні відносини дисциплінарні поміж римо-католицькими єпископами й греко-католицьким єпископом Будкою, як також поміж клером і вірними обох обрядів. Цим декретом папа, між іншим, накинув греко-католикам примусовий целібат; дозволив греко-католицьким священикам відправляти Службу Божу на оплатках, а латинським ксьондзам на кваснім хлібі; „дозволив” греко-католикам приймати „з побожності”

Коли в „Українському Голосі” почали все частіше появлятися голоси за поворотом на православіє, то орган єп. Будки, „Канадийський Русин”, і взагалі греко-католицьке духовенство, почали бити на тривогу та страшити своїх вірних, що „Український Голос” та його однодумці хочуть навертати людей на „російське православіє”. У відповідь на це „Український Голос”, у статті п. з. „Також під розвагу”, в числі за 27-го травня 1914 року, дає, між іншим, таке вияснення:

„Католицизм такий нам чужий, як і православіє московське. З однієї сторони Рим і римо-католики стараються нас поневолити, а з другого те саме роблять Москалі. Одні і другі друться за нашу шкіру, отже коли У. Г. мав на гадці „православіє”, то **власне таке, деби православіє було наше народне, а не московське, чи яке.**

„В нас же є віра, є обряди, так пощо конче пхатися до одних чи других. Чому ключі від нашої церкви мають бути в Римі, або в Петербурзі. Они повинні бути в нас самих. Нас ні одні ні другі не спасуть — власне они хочуть самі нами поживитися, себе спасти.

„**В католицизмі, як і російськім православію український патріотизм невідстимий.** Одні і другі хочуть з Українця зробити свого покірного раба, а не патріота; навіть не чоловіка, а лише сліпий знаряд своїх інтересів” (підкresл. моє — СВС).

Проголошення вищезгаданого папського декрету (булі) про примусовий целібат та інші латинські нововведення в греко-католицтві викликало серед греко-католиків сильне обурення, і відбулися десятки протестаційних віч по греко-католицьких громадах, які ухваливали відповідні резолюції та висилали їх до єп. Будки і до папського делегата в Оттаві, а то й до Риму, — очевидна річ, без жодних наслідків. А вже вершком незадоволення бу-

причастя в латинськім обряді (під одним видом, в оплатках) і т. ін. Усе це народ слушно вважав за латинізацію греко-католицького обряду та за намір з боку Риму греко-католицький обряд у Канаді цілком скасувати, до чого сильно прямувала французька римо-католицька ієархія.

**) Духовна влада римо-католицької Церкви в Канаді, якій підлягали й українці греко-католики, висилала французьких та болгарських монахів до Жовкви і до Львова, де вони, трохи підучившись українською мовою, переходили на греко-католицький обряд і верталися в Канаду, як місіонери для греко-католиків. Тут вони представляли себе ломаюю українською мовою, як „руська піпа” (піп), і це слово затрималося між народом по нижній час.

ла єпископська корпорація, на яку греко-католики були зобов'язані записувати своє церковне майно, якщо хотіли мати духовну обслугу; цю „корпорацію” становила лише одна особа єпископа, отже єпископ фактично являвся власником усього церковного майна, записаного на корпорацію. Не задоволяючись записом на свою корпорацію самих тільки церков, єп. Будка в 1917 році висунув домагання, щоб також майно Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні, що був зорганізований 1916 року і набув на свою власність великий будинок, було записане на цю ж його корпорацію. А коли з'їзд членів Інституту його домагання відкинув, єп. Будка та його духовенство повели проти Інституту сильну кампанію, забороняючи греко-католикам посилати до Інституту своїх дітей, або давати на нього свої пожертви, бо інакше будуть позбавлені духовної обслуги, як хрещення, похорону і т. ін.

Усе це довело до того, що навесні 1918 року створився Народний Комітет з 30-х осіб, який скликав у Саскатуні Перший Церковний З'їзд „для обговорення церковно-народних справ”. З'їзд відбувся 18-19 липня 1918 року, при участі понад 150 делегатів з різних місцевостей Канади, і на ньому, власне, було постановлено „заложити Українську Греко-Православну Церкву в Канаді”. Оце і був початок, чи народження Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Отже, говорення, що ця Церква постала нібито внаслідок відродження Української Автокефальної Православної Церкви в Україні в 1921 році, — не має жодної основи.

**

А тепер про друге помилкове поняття, — що Українська Греко-Православна Церква в Канаді нібито прийняла канони Української Автокефальної Православної Церкви в Україні з 1921 року за свої.

Перший Церковний З'їзд, що відбувся в Саскатуні 18-19 липня 1918 року, та що положив перші основи під Українську Греко-Православну Церкву, заявив, що ця Церква є „в сполучі з іншими східними православними

Церквами і приєднує ті самі догми і той самий обряд". Ця, так скажу, доктрино-канонічна засада Української Греко-Православної Церкви в Канаді, положена Першим Церковним З'їздом 1918 року, була пізніше стверджена Чартером Української Греко-Православної Церкви в Канаді, що був схвалений Парламентом Канади і підписаний Генеральним губернатором Канади 1-го травня 1929 року. Перший параграф цього Чартеру звучить так:

„Українська Греко-Православна Церква в Канаді оцим заявляє, що її віра і догми є такі самі, як різних вже існуючих Греко-Православних Церков, і що вона придержується віри і догм прийнятих Першими Сімома Вселенськими Соборами Християнської Церкви”.

Питання про становище Української Греко-Православної Церкви в Канаді, щодо канонів Української Автокефальної Православної Церкви в Україні з 1921 року було вперше поставлене в 1935 році, коли В. Свистун висказав погляд, що Українська Греко-Православна Церква в Канаді, приймаючи архиєп. Іоанна Теодоровича за свого єпископа, тим самим прийняла за свої також київські канони. У статті п. з. „Женячка священиків по висвяченню”, що з'явилася у вінницькому „Українському Голосі” в числі за 13-го березня 1936 року, В. Свистун, між іншим, писав:

„Українська Православна Церква в Канаді є окремою або автокефальною церквою в справі церковної адміністрації й єпископату, але рівночасно в справах догм і канонів є частиною Української Православної Автокефальної Церкви, що відродилася в 1921 році під керовництвом митрополита київського і всієї України, Василя Липківського. Принявши архиєпископа Іоанна Теодоровича, як свого єпископа й приєднавшися до Української Православної Автокефальної Церкви, Українська Православна Церква в Канаді тим самим стала відносно догм і канонів на становищі Української Православної Автокефальної Церкви на Україні”.

У відповідь на це о. С. В. Савчук, тодішній Адміністратор Церкви, у саттті п. н. „Канони Української Греко-Православної Церкви в Канаді” („Український Голос”, 20 березня 1935 р., ч. 12), написав, між іншим, таке:

„В „У. Голосі” з дня 13 березня ц. р. п. Свистун в статті п. з. „Женячка священиків по висвяченню” робить твердження, що Українську Греко-Православну Церкву в Канаді зобовязують канони Української Автокефальної Православної Церкви на Україні, які були ухвалені Всеукраїнським Православним Собором 14/30 жовтня 1921 року. Своє твердження він опирає на тім, що „принявши архиєпископа Іоанна Теодоровича, як свого єпископа, й приєднавшись до Укр. Прав. Автокефальної Церкви, Українська Православна Церква в Канаді тим самим стала відносно догм і канонів на становищі Української Православної Автокефальної Церкви на Україні”.

„Уважаю, що таке твердження не є згідне з дійсністю з таких причин:

„1. Українська Греко-Православна Церква в Канаді повстала 1918 року, вона приняла віру й догми такі самі, як ріжких вже існуючих Греко-Православних Церков і придержується віри й догм принятих Першими Сімома Вселенськими Соборами Християнської Церкви (гляди 1 параграф Чартеру Української Греко-Православної Церкви в Канаді), та дотепер жадною ухвалою не стала частиною будь якої іншої церкви. Українську Греко-Православну Церкву в Канаді зобовязують тільки постанови її власних Соборів. В справах, про які вона не винесла спеціальних ухвал чи постанов, вона придержується канонів та практики Вселенської Православної Церкви.

„2. Українська Греко-Православна Церква в Канаді нігде й ніколи не постановляла, що приймає канони Української Автокефальної Православної Церкви на Україні за свої. Противно, на 4-ім Соборі Української Православної Церкви в Канаді, що відбувся в Йорктоні, Саск., 16-17 липня 1924, по вислуханню архиєпископа Іоанна Теодоровича і делегатів, як каже урядовий звіт,

„Принято одноголосно резолюцію, щоб попросити Високопреосвященого Владику Івана приняти Українську Православну Церкву під свій духовний провід. Услівія, які рішено зі сторони Собору предложить новому Архіпастиреві, подібні, як були з митр. Германосом*) — щобі обі сторони заховали повне право самостійності**) і працювали разом, руководячись почуттям обовязку і вимогами загальної справи. — Впреосв. Владика, принявши до відома однодушне рішення Собору, виголосив довшу бесіду”.

*) За два місяці перед IV Собором, 21—22 травня 1924 р., в Йорктоні, Саск., відбувся Соборчик членів Консисторії, членів управи Братства та духовенства, який виніс таку постанову: „Соборчик рішав запропонувати загальному Соборові попросити архиєп. Івана Хведоровича стати на чолі Укр. Прав. Церкви в Канаді, на таких самих умовах, на яких стояв на чолі Укр. Прав. Церкви в Канаді митр. Германос, при чім Укр. Прав. Церква застерігає собі якнайширшу автономію”. (Книга Протоколів Консисторії, ст. 77). Щождо умовин, на яких митр. Германос очолював УГПЦК, то вони знаходяться в 2-й і 3-й резолюціях Другого Собору, що

„Це якнайкраще свідчить про те, що Українська Греко-Православна Церква в Канаді залишила за собою цілковиту свободу відносно канонів Української Автокефальної Православної Церкви на Україні. Четвертий Собор Української Греко-Православної Церкви в Канаді, здаючи собі справу з того, що Українська Автокефальна Православна Церква на Україні знаходиться під ворожим большевицьким пануванням — ворожим так до українства як і до релігійних справ, — і не годна свободно розвиватися та діяти, не хотів зобовязувати Українську Греко-Православну Церкву в Канаді до таких постанов та ухвал Української Автокефальної Церкви на Україні, які хоч могли бути оправдані та корисні для Церкви на Україні, могли рівночасно бути шкідливі для Української Греко-Православної Церкви в Канаді та йти в розріз з її цілями й завданнями. Події, що скочилися в життю Української Автокефальної Православної Церкви на Україні в 1929 році цілковито оправдали таке становище Собору Української Греко-Православної Церкви в Канаді...

„На закінчення треба сказати, що більшість канонів Української Автокефальної Православної Церкви на Україні, ухвалених Всеукраїнським Православним Церковним Собором 14/30 жовтня, 1921, без участі Української Греко-Православної Церкви в Канаді, є взагалі не до приняття в Канаді. Вони вкладались серед інакших обставин та були приспособлені до інших життєвих умовин, як ті, серед яких Українська Греко-Православна Церква в Канаді живе та розвивається. Отже не можна навіть припускати, щоб канони Української Автокефальної Православної Церкви на Україні — в цілій своїй повноті — мали без застережень зобовязувати Українську Греко-Православну Церкву в Канаді. Українська Греко-Православна Церква в Канаді **може**, але **не мусить** приняти

відбувається 27 листопада 1919 р. в Вінниці; скорочений текст цих резолюцій та чин:

,2. Собор просить Високопреосв. Германоса . . . взяти Укр. Греко-Православну Церкву в Канаді і Зл. Держ. під тимчасовий духовний покров, то в до часу, коли Собор . . . вибере українського єпископа... Сей духовний покров обмежується до сего: надзирати над догмами, обрядом, дисципліною Укр. Греко-Прав. Церкви; утвердити членів Консисторії, професорії, інструкторії і кандидатів Духовного Семінарія, предложеніх Собором, Консисторією, або Брацтвом, надзираючи над науковою в семинарі; рукополагати священиків і сповідніти другі архиєрейські потреби в Укр. Греко-Прав. Церкві.

,3. Всі Укр. Греко-Православні парохії і священики переходять в нинішнім днем під тимчасову духовну юрисдикцію митрополита Германоса, котрий зобовязує ся сповідти всі архиєрейські потреби в Укр. Греко-Прав. Церкві і надзирати над духовною стороною її життя, до часу вибору і ординації українського православного єпископа, при чим адміністративна церковна влада лишає ся в руках Собора, Брацтва, Консисторії і парохій”. — С. В. С.

**) Митр. Германос має титул „Митрополита Селевкії” (Сирія), і був „дійствуучим єпископом Сирійської Антиохійської Православної Церкви в Північній Америці”; словами: „щоби обі сторони заховали повне право самостійності”, Собор, очевидно, підкреслював самостійність Канад. Церкви, тобто незалежність її від Сирійської Антиохійської Церкви, яку митр. Германос тоді очолював. — О. В. С.

деякі канони Української Автокефальної Православної Церкви на Україні, які буде уважати за корисні та потрібні для свого діяння і розвою, але таке приняття мусить відбутися формально, то є правним Собором Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Ще раз зазначаю, що Українська Греко-Православна Церква в Канаді розвивається на волі, під час коли Українська Автокефальна Православна Церква на Україні перебуває під большевицьким яром, отже вже через те саме Церква в Канаді не може приймати без застережень ухвал та рішень Церкви на Україні за свої.”

Ці статті в „Українському Голосі” про канонічне становище Української Греко-Православної Церкви в Канаді були початком затяжного спору в Церкві, який продовжувався кілька років і закінчився судовим процесом. Унаслідок цього спору о. Петро Маєвський, який підтримував В. Свистуна в його твердженні, що київські канони беззастережно зобов’язують Українську Греко-Православну Церкву в Канаді, був виключений із складу духовенства цієї Церкви, а його парафія — Собор св. Покрови в Вінніпезі — була відлучилася від Церкви й приєдналася назад до неї аж у 1951 році.

Слід відмітити, що митрополит Василь Липківський, на якого авторитет В. Свистун та о. П. Маєвський покликалися, не підтримав їхнього твердження, що київські канони нібито беззастережно зобов’язують Канадську Церкву, а навпаки — підтримав погляд о. С. В. Савчука. У листі до о. П. Маєвського, датованого: „Київ, 8 липня 1935 року”, митрополит Василь Липківський писав, між іншим, таке:

„Що ж до Канонів то єдино правдивий відносно них вислів великого професора каноніста (Болотова): „Каноничне те, що корисне в життю Церкви, й неканоничне те, що для неї некорисне або шкідливе”.

„Я погоджуся з о. С. В. Савчуком, що Канадська Українська Автокефальна Церква не мусить, а може добровільно прийняти до свого життя ті чи інші канони своєї старшої сестри Української Автокефальної Православної Церкви Київської”.*)

*) Див. „Вістник”, 1-го грудня 1935 р., Вінніпег; також „Листи Митрополита Василя Липківського до о. Петра Маєвського 1933—1937”, Лос Ангелес, Каліфорнія, 1953.

Року 1935-го (від 30 червня по 3 липня) в Саскатуні відбувся Сьомий Собор Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Це був надзвичайно важкий Собор в історії Канадської Церкви, бо йому, власне, довелося це питання про канони розглядати та вирішувати. По основнім розгляненні цього питання, Собор одноголосно виніс таку постанову:

„Собор констатує, що Українська Греко-Православна Церква в Канаді стояла й стоїть відносно канонів на тому самому становищі, що і всі інші православні церкви, а в практичних справах поступає після свого статута й чартеру, як самостійна церковна організація; коли-ж виринає спеціальне канонічне питання в конкретній формі, його рішеться після спеціальних студій знавцями, покликаними в цій цілі церковними властями.

„Собор дальше констатує, що стаття о. Адміністратора С. В. Савчука, поміщена в „Українським Голосі“ з дня 20-го березня 1935 року, правильно опреділює становище Української Греко-Православної Церкви в Канаді в порушений справі”**).

Ця постанова Сьомого Собору ввійшла, пізніше, у Статут Української Греко-Православної Церкви в Канаді, якого другий параграф звучить так:

„2. Українська Греко-Православна Церква в Канаді заховує догматичну єдність з усіма православними автокефальними Церквами; вона є рівна в правах з ними і незалежна в своїм устрою та управлінню, і провадить своє життя на основі Слова Божого, в Святім Письмі поданого, та Св. Передання, заключеного в правилах і постановах 7-ох Вселенських Соборів.

(а) Щодо правил і постанов 7-ох Вселенських Соборів, то Українська Греко-Православна Церква в Канаді стоїть на тому самому становищі, що і всі інші східні Православні Церкви, а коли виринає спеціальне канонічне питання, непередбачене в згаданих правилах і постановах, його передається Консисторією або Собором на розгляд і вияснення Соборові Єпископів Української Греко-Православної Церкви в Канаді, а коли б такого в данім часі не було, то знавцям, покликаним в тій цілі Собором або Консисторією, після чого Собор або Консисторія виносить своє рішення.”

Як бачимо, поняття чи думка, що київські канони з

**) Див. ст. 73, „Протоколу Сьомого Собору Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Саскатун, Саск., 30 червня, 1–3 липня, 1935“, видання Консисторії, Вінніпег, Ман., 1935.

1921 року будь-коли нібито зобов'язували, або зобов'язують Українську Греко-Православну Церкву в Канаді, не має жодної основи, бо Канадська Церква ніколи їх за свої не приймала.

Вінніпег, 11 серпня 1961.

Василь Буряник

ДО ІСТОРІЇ МАНІТОБСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Продовж 1960 року Манітоба й решта Канади були свідками ще одного з довгої черги завзятих спорів на тлі манітобського шкільництва. Як попередньо, так і цим разом ішлося про те, чи так звані сепаратні або парафіяльні школи в Манітобі, які є під впливами і контролею Римо-католицької Церкви, мають право до такої самої допомоги, яку отримують від провінціального уряду державні, чи так звані публичні школи.

Цього року ця боротьба немов би, на око „притихла”, однак немає найменшого сумніву, що цятиша — це тільки передишко перед новим зударом двох сил чи тaborів, які тільки очікують пригожої на це хвилини.

Як воно дійшло до такої гострої різниці в поглядах і до поділу публічної опінії на два протилежні й неприємні табори у справі шкільного питання в цій провінції?

За відповідлю на це питання треба шукати ще в тих часах, коли то теперішній простір Манітоби ще був частиною Території Ассінібайн і Північно-Західних Територій, тобто в тих часах, коли, внаслідок густішого заселення деяких околиць, потворилися оселі та містечка, і громадське життя в них оформилося виразно окресленими законними нормами.

Зріст населення Манітоби не був ступневим, а більш відбувався принаїдними скоками аж десь до 1860 років. Продовж 18-го століття населення цієї провінції складалося, в головному, з племен індіянських кочовиків та дуже малого числа білого населення по годсонбейських фортах, які вели торгівлю хутрами з місцевими індіянами та з французько-індіянськими мішанцями.

Хліборобське заселення Манітоби почалося аж з 1812 року з прибууттям більшого гурта поселенців з Шотландії, завдяки заходам Лорда Селкирка. У 1860-х роках почався наплив нових поселенців із східніх провінцій — Онтаріо і Квебеку. Вони шукали вільних земель та почали творити оселі над ріками, які в тих часах були головними шляхами транспортації. За цими, з побудовою тихо-океанської залізниці, почали прибувати ісландці та німецькі меноніти, а під кінець 19-го століття почали прибувати українські та інші слов'янські поселенці.

З тих часів населення Манітоби ділилося на дві головні групи: на римо-католиків і протестантів; серед цих останніх Англіканська і Пресвітеріянська Церкви були чисельно найсильніші. Римо-католицька Церква, як духовна опікунка римо-католицького населення, взяла на себе обов'язок творити й вести місцеві школи в дусі навчання Католицької Церкви; Англіканська ж і Пресвітеріянська Церкви пішли тим самим шляхом, і взялися творити й вести школи для протестантського населення. Як одні, так і другі школи жодної урядової допомоги не отримували, отже мусіли сполягати на свої власні засоби, та на жертвеність і щедрість своїх вірних. Зате ж, однаке, обидві ці системи парафіяльних шкіл мали повну свободу діяння щодо вишколювання своїх учителів, авторизації шкільних підручників, укладу пляну і метод навчання та проведення іспитів. Можна сказати, що це був час існування двох самостійних, паралейних шкільних систем, яких ніхто офіційно не контролював і не ставив їм жодних офіційних домагань.

Як це загально відомо, 1867 року настала так звана

Конфедерація провінцій Східної Канади і Британської Колумбії на основі Британського Північно-Американського Акту (Б.Н.А. Акт), тобто до створення федерального уряду Канади. До тієї Конфедерації провінція Манітоба пристала аж 1870 року, а з її вступленням прийшла потреба створення провінційного уряду Манітоби, якого права і круг діяння були точно окреслені в статтях Акту, спеціально ухваленого федеральним урядом, — Акту під назвою „Акт Провінції Манітоби”.

Перша сесія легіслатури, створеної на скору руку, відбулася 1871 року, під час якої, між іншими справами, була також вирішена справа шкільної системи провінції. Провінційна Шкільна Рада була створена в дуалістичній формі: Римо-католицька Секція для римо-католицьких шкільних округів і Протестантська Секція для тих шкільних округів, в яких була переважлива більшість протестантів чи не-католиків.

Обидві Секції Шкільної Ради мали однакові й рівні права: вишколювати своїх учителів, установляти шкільні підручники, укладати пляни навчання та проводити іспити. Як одним, так і другим школам уряд провінції виплачував урядову допомогу в формі т. зв. шкільних „грен-тів” — зразу порівні, а пізніше — відповідно до числа учнів, обхоплених обома шкільними системами. Така дуалістична система проіснувала приблизно до 1890 року.

Однак цей шкільний дуалізм не задовольняв велику більшість населення провінції, а головно його англомовну частину, яка ніяк не хотіла погодитися з тим, щоб Церкви — а головно Римо-католицька Церква — мали такі необмежені впливи на шкільне виховання дітей. Ці люди дивилися неласковим оком на шкільний сепаратизм у провінції, і чимраз голосніше почали домагатися таких шкіл, в яких діти навчалися б на основі спільної для всіх шкільної системи та в якій жодна Церква не мала б права контролювати школи, чи диктувати їм. Іншими словами, вони домагалися відділення Церкви від держави і тільки світської урядової контролі над школами. А перед

у цій кампанії проти церковної контролі над школами повела англомовна преса по всій провінції.

Тут можна додати, що хоч досі уряд провінції толерував цей дуалізм у шкільній системі, то одночасно він дивився на нього кривим оком і тільки очікував доброї нагоди, щоб його позбутися. Коли, отже, 1889 року преса підняла проти шкільнного дуалізму сильний протест, який безумовно висловлював погляд переважної частини населення провінції, то уряд негайно використав цю нагоду, щоб офіційно проголосити скасування дуалістичної системи та заведення на її місце системи загальних публічних, не-деномінаційних, тобто Церквами некотрольованих, шкіл під наглядом невоствореного Департаменту Шкільництва.

Розуміється, що така радикальна зміна в шкільній системі не була під смак ні одній, ні другій Церкві, а навпаки — вона викликала проти уряду цілу хмару протестів із сторони обох Церков та їхніх одновірців, які вважали цю зміну за неправильне порушення їх прав і привілеїв на шкільному полі. А тому що в Манітобі ще й сьогодні знаходяться люди під таким враженням, що тодішній уряд Манітоби нібито насильно покасував попередньо ним признані парафіяльні школи, а на їх місце неправно завів школи публічні, то справа вимагає спростування цього хибного поняття. У дійсності ж бо уряд зробив ось що:

- 1) він надальше залишив за Церквами право основувати і вести парафіяльні школи, але тільки на їхні власні кошти і без урядової допомоги в формі шкільних грантів;
- 2) він не покасував існуючих парафіяльних шкіл, а тільки відмовився від плачення їм урядової допомоги;
- 3) він завів нову урядову систему публічних шкіл, до яких діти всіх віровизнань мали однаково вільний вступ, і лише цим школам виплачував допомогу з урядової каси;
- 4) він наложив обов'язок плачення шкільнного податку на всіх горожан провінції, що були власниками якого-

небудь реального майна, без різниці їхнього віровизнання.

Хоч уряд провінції добре знат, що зміна в шкільній системі зустрінеться з сильним спротивом із сторони римо-католиків, то одночасно він надіявся, що по його сто-роні стануть усі не-католики, а то тим більше, що та нова система не була побудована на зразок американської шкільної системи, в якій було виключене всяке релігій-не навчання; манітобська система залишила за публіч-ними школами право релігійного навчання в означений час, але в не-деномінаційному дусі.

Однаке ця уступка не задовольнила римо-католиків, і на уряд посыпалися громи протестів з римо-католиць-ких шкільних округів, а головно із сторони римо-като-лицького церковного проводу в особах Архиєпископа Та-ше з Сен-Боніфасу та Єпископа Дієцезії Трі Риверс у Квебеку. А щоб цей протест ще більше скріпити, то сек-ретар провінції, римо-католик француз І. Е. Прендегаст, зрезигнував із свого міністерського становища. Але ці протести не помогли, і нового шкільного законопроекту не спнили, бо уряд мав по своїм боці сильну перевагу, і законопроект перейшов у легіслатурі 27 голосами проти 7, і 31-го березня 1890 року став обов'язуючим законом.

Одночасно, під час тієї самої сесії манітобської ле-гіслятури на французів римо-католиків упав ще й дру-гий болючий удар у формі новосхваленого закону, яким припинено офіціяльне вживання французької мови в дер-жавних установах.

Програвши справу на провінційному терені, против-ники публічних шкіл засипали петиціями федеральний уряд в Оттаві, щоб він ці нові закони уневажлив, бо во-ни, на їхню думку, були яркою дискримінацією та пере-слідуванням меншості з намови фанатиків.

У той самий час у місті Вінніпезі д-р І. К. Барретт (ри-мо-католик) почав судові позови, які могли знищити пляни уряду щодо новостворених публічних шкіл. Він заквестіонував право адміністрації місцевої шкільної ок-руги оподаткувати її для піддергки місцевих публічних

шкіл. У цьому він дістав несподівану допомогу від одного місцевого громадянина, Александра Логана — члена Англіканської Церкви, який також судовою дорогою заманіфестував свій протест проти плачення податку на утримання публічних шкіл. Справу обох цих протестів розглядали дві нижчі інстанції манітобських судів, які видали присуди на користь провінційного уряду і публічних шкіл, але коли справа, через відклик позовників, укінці опинилася в Найвищому Суді, то цей Суд видав присуд на користь згаданих позовників.

Розуміється, такого програшу уряд не мігстерпіти, отже він зробив відклик проти цього присуду до найвищого апеляційного суду в Британській Імперії — до „Приві Кавнайл” у Лондоні. У цьому тодішній ліберальний уряд прем'єра Томаса Грінвея дістав несподівану піддержку від консервативної парляментарної опозиції, яка попередньо голосувала проти нового Шкільного Акту, а тепер не то що голосувала з урядом за відкликом до Лондону, але ще й на своїй провінціяльній конвенції навесні 1892 року ухвалила піддержку публічним школам, як частину своєї політичної платформи.

У цій затяжній боротьбі за майбутнє обличчя манітобського шкільництва уряд дістав також немалу поміч від одного громадянина, Ф. С. Вейда, який написав і в тисячах примірників розповсюдив по всій Манітобі свою брошурну в обороні спільніх публічних шкіл. Ця брошурна робила сильне враження на його читачів, бо в ньому він приступним способом апелював до здорового розсудку та громадського почуття горожан Манітоби. Ось тут зразок його апелю до своїх співгорожан:

„Це конечне для загального добра Канади і її населення, щоб її діти разом виростали по її школах. Як канадці — вони мусять мати спільні аспірації і симпатії. Дружність між молоддю Канади не сміє бути обмеженою расовим походженням чи віроісповіданням. Канадська молодь не сміє бути відокремленою по школах, щоб згодом вона не осталася відокремленою в дозрілому житті.

„Бажанням кожного щирого канадця мусить бути поборювання всіх перепон, — чи то расових, чи віроісповідних, — які можуть мати тільки один наслідок, а це: поділ співгорожан на два табори, між якими не лише не буде симпатії одних до одних, а які, внаслідок їхнього життєвого відокремлення, будуть просяклі антипатіями й антигонізмом одних до одних. Чи є хто такий, що не стане лицем проти сепаратних шкіл та проти всіх інших шкідливих чинників, які загрожують нашому спільному горожанству і спільному громадському добрі?“.

У провінціяльних виборах у липні того ж року прем'єра Грінвея знову перевибрали великою більшістю, а через тиждень по виборах з Лондону прийшло рішення Приві Кавнсил, яке уневажнило присуд Апеляційного Суду Канади і признало новий Шкільний Акт про заведення публічних шкіл у Манітобі повністю законним. Цей присуд підкреслював факт, що новий Шкільний Акт зовсім не забороняє ведення парафіяльних шкіл, але одночасно він потвердив також той факт, що плачення податку на утримання публічних шкіл обов'язує кожного горожанина провінції, без уваги на те, чи він посилає своїх дітей до публічної, чи до парафіяльної школи. Між іншим, у присуді Приві Кавнсил було сказано ось що:

„....Говориться, що римо-католикам і членам Англіканської Церкви не можливо посылати своїх дітей до публічних шкіл, бо наука в них не є під наглядом їхньої церковної владі і тому римо-католики й англіканці знаходяться в гіршому положенні, бо на них, як це передбачує Шкільний Акт 1890 року, спадає тягар і плачення податків на утримання публічних шкіл, і утримання своїх сепаратних чи парафіяльних шкіл.

„Може воно й так. Але яке право чи привілей був навмисне порушеній цим Актом? За це не можна винуватити закон; за це винні ті обставини, що релігійні переконання римо-католиків і англіканців, які кожен мусить пошанувати, і наука їхніх Церков, не дозволяють їхнім

визнавцям скористати з тих нагод, які цей закон дає всім нарівні”.

Однаке боротьба проти публічних шкіл даліше не вгавала. Програвши справу на провінційному політичному полі і в судах до Приві Кавнсил включно, противники нового шкільного закону повели наступ на нього через федеральний уряд в Оттаві. У своїх петиціях до отставського уряду вони домагалися від нього, щоб він, на основі Б.Н.А. Акту та Акту Провінції Манітоби, які давали йому це право, ухвалив такий закон, силою якого противники публічних шкіл були б звільнені від плачення податків на їх утримання.

Але тодішній консервативний федеральний уряд не дуже хапався пускатися на таку слизьку дорогу, як унезважнення законодавства провінційного уряду, бо він знов, що такий крок призведе до розколу в рядах консервативних послів, між якими багато послів-протестантів, які прихильно відносилися до заведення публічних шкіл у Манітобі. З другого боку, між консервативними послами були й посли — католики, які сильно домагалися ухвалення такого звільнюючого закону. Опинивши між молотом і ковалом таки власної партії, уряд вибрал третю, невтральну дорогу, яка дала йому змогу відсунути загрозливе лихо хоч на якийсь час. Він звернувся з запитом до Найвищого Суду Канади, щоб той вирішив, чи уряд має право на ухвалення такого звільнюючого закону вже після цього, як Приві Кавнсил видав своє рішення. Рішення Найвищого Суду було, — що уряд такого права не має. Але коли уряд, під напором противників публічних шкіл, вніс відклик проти цього присуду до Приві Кавнсил у Лондоні, то цей суд вирішив, що уряд таке право має.

Перед лицем такого присуду федеральний уряд був примушений зробити якийсь рішальний крок, отже в березні 1895 року він приказав урядові Манітоби привернути права римо-католицьким парафіяльним школам, включно з правом на урядову допомогу, та звільнити

римо-католицьких податковців від плачення податку на утримання публічних шкіл.

Федеральний уряд сподіався і покладав надію на це, що манітобський уряд дасть йому негайну відмовну відповідь на це домагання, а це дасть йому досить часу на ухвалення відповідного звільняючого закону, бо зближався час нових виборів і в Домінії, і в Манітобі. Однаке манітобський уряд, також маючи на оці надходячі вибори, не поспішався з відповіддю на домагання федерального уряду і затягнувся з нею аж до грудня, і аж тоді він дав йому гостру відмову; що шкільництво — це справа провінційна, а не домініяльна. Виступаючи в виборах, як оборонець провінційних прав і публічних шкіл, манітобський уряд легко виграв ці вибори; і чуючи тепер твердий ґрунт під ногами, вінуважав свою виборчу побіду за мандат для себе не поступити федеральному урядові на точці публічних шкіл.

Зате ж невеселі виборчі перспективи стояли перед федеральним урядом. Римо-католицький Єпископат далі вперто домагався привернення давніх прав римо-католицьким парафіяльним школам за кононатною додовою федеральному парляменту; у рядах консервативної партії, що була при владі, настав ще більший розкол через розбіжність у поглядах на справу публічних шкіл, а ліберальна опозиція в парляменті тільки й чекала на те, щоб уряд допустився якогось поважного промаху, щоб використати його у надходячій виборчій кампанії.

До того ще й англіканський Єпископ, Роберт Мекрей, офіційно відкликав спротив Англіканської Церкви проти публічних шкіл, мотивуючи цей крок тим, що, хоч з релігійного боку публічні школи його не зовсім задоволяють, то все ж таки дальша боротьба проти нової шкільної системи добра не принесе, а тільки поглибить прорву між ворогуючими таборами. Розуміється, що та-кий крок проводу Англіканської Церкви дуже піdnіс духа прихильників публічних шкіл та скріпив становище провінційного уряду.

Перед лицем гострої відмови манітобського уряду привернути парафіяльним школам їхні давні права — Федеральний уряд почав робити заходи для проведення в парламенті відповідного звільнюючого законопроекту; але він далеко з цим не зайшов, бо, на знак протесту проти такого законопроекту, з кабінету прем'єра Сер Мекензі Бовелля зрезигнувало сім міністрів і до кабінету вони повернулися аж тоді, коли зрезигнував сам прем'єр, а його місце зайняв новий, більш популярний прем'єр, Сер Таппер, який увійшов в історію Канади, як один з Батьків Конфедерації.

Але й новому прем'єрові не щастило з цим законопроектом краще, бо через гострі дебати над ним справа його ухвалення йшла вперед черепашим кроком. Також і спроба прямих переговорів зайшла в сліпу вулицю і там застриягла через непохитне становище манітобського уряду, який став на такому становищі, що справа шкільництва — це справа виключно провінційного характеру, отже всяка спроба домініяльного уряду диктувати провінції на цьому полі була нічим іншим, а тільки явним насильством. А тому що федеральні вибори були вже за плечима, то федеральний уряд нарешті занехав усяку спробу присилувати манітобський уряд до послуху.

У червні 1896 року відбулися федеральні вибори і в них консервативний уряд провалився, а ліберальна партія перемогла. Хоч це були федеральні вибори, то однаке виборча кампанія велася майже виключно на тлі публічних шкіл у Манітобі і свою побіду в виборах ліберальна партія могла завдячити головно тому, що у своєму апелі до виборців вона приобіцювала, що вона всякою ціною знайде спосіб наладнати згоду з манітобським урядом на точці публічних шкіл.

Нововибраний ліберальний прем'єр, Сер Вілfred Лоріє, дійсно хотів дотриматися своєї виборчої обіцянки щодо шкільного питання в Манітобі, отже незабаром після створення свого кабінету він започаткував переговори з манітобським урядом. Ці переговори скоро покажуть.

зали, що манітобський уряд із свого становища не уступить і старих привілеїв римо-католицьким парафіяльним школам назад не приверне, тому дальші переговори пішли по лінії злагодження деяких точок Шкільного Акту, проти яких римо-католицька Церква ставила найсильніший опір.

І так, по-перше, манітобський уряд погодився на такий компроміс, що дозволив на релігійне навчання в публічних школах під час останньої півгодини лекцій. Це навчання мало відбуватися за дозволом місцевої Шкільної Управи; і це право навчання релігії дано священикові всякої Церкви, якщо батьки дітей цього домагалися, і якщо для цього зголосилося задовільне, означене число дітей.

Другою точкою компромісу між обома урядами було те, що римокатолицька меншість у шкільних округах мала право домагатися учителя римо-католика; і те саме право дано й протестантам по тих шкільних округах, де протестанти були в меншості, якщо в тих округах знайшлося задовільне означене число дітей віроісповідання меншості.

Третьюю точкою цього компромісу було застереження, що, коли в якій школі знайдеться десять або більше учнів, яких розговірною чи матірною мовою була французька або якася інша мова, а не англійська, то науку в такій школі можна було вести французькою чи якоюсь іншою мовою нарівні з англійською, тобто у двомовній формі.

Не зважаючи на це, що вищезгадана розв'язка проблеми публічних шкіл у Манітобі не задовольнила всіх та не зовсім усунула спротив різних противників нової шкільної системи, то все ж таки обидва уряди на такий компроміс погодилися, бо вважали, що така розв'язка покладе кінець цій шкідливій боротьбі, яка поділила населення Манітоби на два ворогуючі табори.

З того часу сепаратні чи парафіяльні школи не отримували жодних урядових шкільних грантів.

Оберон Герберт

УКРАЇНЦІ В КАНАДІ

Мене, як голову Англо-Українського Товариства, КУК — Комітет Українців Канади — запросив на об'їздку по українських осередках у Канаді, щоб нав'язати контакт і обговорити співпрацю між братніми організаціями. Я об'їхав 13 міст; говорив без перерви. У самому Вінніпезі я промовляв по-англійському й по-українському на дванадцятьох оказіях. Поза цим, парафіяльні вечери, розмови зо студентами, пресові, радіові й телевізійні інтерв'ю. Гостинність, з якою мене приймали, була вже не поговірковою, а просто зворушливою. КУК резервував для мене найкращі готелі й платив усі видатки. Завдяки цій щедрості мені став доступним егляд у дивний світ: заатлянтійський, одначе глибоко пов'язаний з батьківчиною.

Ми в серці „Українських Степів Канади”. Велетенський видмух Манітоби, Альберти і Саскачевану не тільки українцями заселений. Цей край з вигляду як Україна. Урожайний чорнозем; обрії без початку й кінця; тверде, туркусове небо; лагідні височини, або зовсім плаский терен. Міста на кінці шляхів, що перетинаються під прямим кутом, зникають за обрієм і знову появляються на вигибах землі, завжди прямою лінією, і тягнуться сотнями миль. Вінніпег, Саскатун, Ріджайна, Форт Вілліям, Порт Артур. Певно — це не Київ. Але традиційні золоті бані блищать над сніговистою зімою і одностайнім краєвидом Канади. Українські церкви — православні й католицькі, македонські, сербські, болгарські, буковинські, грецькі, румунські ніжної й майстерної конструкції. Справжня фурія будування „своїх” святынь.

Це сталося в деякому сенсі як твір випадку. Року 1896-го почалася експансія Канади в західному напрямку. Залізничний концерн Canadian Pacific випускав через прерії щораз дальші щупальця в напрямку Скелястих гір і Тихого океану. Випустив і відразу став. Здавалося, що велике діло дослівно загрузло в болоті. Зараз таки за західнім пограниччям долішньої Канади — „англійської” її частини, що сьогодні називається провінцією Онтаріо — починається чорнозем. Ані англійські інженери, ані шотландські майстри не знали, як собі порадити з весняними розтопами, коли дощі зміняли велетенські простори краю в море чорної мазюки. Не дуже їм хотілося особисто прикладти рук до будови і не дуже

вони знали, що можна сіяти на чорноземі та як пильнувати цього, що там виросте. Три „степові” провінції — Манітобу, Альберту й Саскачеван щоправда зазначили на мапі, але це були тільки географічні назви. І, щоб залізниця могла рушити з місця, треба було якомога скоріше шукати залізничних робітників для обслуговування її та хліборобів для прохарчування послуги. Клиффорд Сифтон — міністр внутрішніх справ у кабінеті сер Вілфрида Лорієра — федерального прем'єра Канади того часу, попав тоді на знамениту думку: він рішився відкрити брами нового краю всім тим європейцям, що відповідали двом передумовам: уміли й хотіли працювати та знали чорнозем. Мореплавним компаніям обіцяли по 5 доларів за привезення в Канаду голови родини, що відповідав вищезгаданим специфікаціям, і по 2 додаткові долари за кожного члена їхніх родин. Отже, шість тисяч мореплавних вербувальних агентів виїхали в Галичину й на Буковину шукати охочих. Не маю охоти писати тут ще одну „Історію галицької нужди”. Український мужик тоді душився з голоду землі. І тут раптом перед ним відкрилися неозорі поля канадського „Заходу”. Тут маленька заввага на маргінесі: в Канаді не говориться ніколи — як це в Сполучених Штатах Америки — „Середній Захід” — The Middle East — для окреслення степового, географічного серця краю, але просто „Захід” — The West.

Сьогодні, по 60-х роках з того часу, коли перші емігранти з України з'явилися на новій землі в Канаді, число їхніх синів і внуків, уроджених вже за Атлантичним океаном, досягнуло 600.000. А втім, може й більше; чекаймо на цьогорічний перепис населення! У самому Вінніпезі — столиці Манітоби, живе їх понад 70.000. Тут що шостий прохожий — це українець, а в „степових провінціях” Канади що 10-й чи 11-й громадянин — це українець.

Супутником уходництва був сільський клір. Це було перед реформами бл. п. Митрополита Шептицького. Трагічні наслідки мало-будівного прикладу декотрих духовних не веліли на себе довго ждати. Біля року 1920-го показний відлам молодої української інтелігенції порвав зв'язки з Католицькою Церквою і приєднався до православія. Це довело до роздвоєння зусиль та осягів. У Саскатуні — беру приклад перший скраю — існує поважний греко-католицький культурний і суспільний осередок під назвою Інституту Митрополита Шептицького; але поряд існує також Інститут ім. Петра Могили; Едмонтонський Інститут Св. Івана Золотоустого дублюється Інститутом

Св. Юра. Цей поділ, чи скоріш релігійний розлам, не відповідає будь-яким іншим зрізничкуванням канадських українців; і греко-католики, і православні походять з цих самих околиць Галичини. Майже всі протестантські секти — а в Канаді їх багато — мають хоч і нечисленні, але зовсім очевидні контингенти українських ісповідників. Існує також українсько-канадське не-галицьке відглагаження Православної Церкви. Його видатно підтримує советська амбасада.

Однаке релігійні різниці — це тільки внутрішня проблема; назовні суспільність виступає з'єднано як у загально-канадських, так і в міжнародних справах. КУК — Комітет Українців Канади — об'єднує майже всіх, без уваги на віроісповідання.

Українці в Канаді майже з першої хвилини почали дбати про освіту своїх дітей. Народній учитель завжди був чільним представником українського суспільства. Наприклад, сьогодні українці становлять біля 70 відсотків учительства провінції Альберти. У провінції Саскачевані місцевий соціал-демократичний уряд з особливою увагою відноситься до потреб народних учителів і одночасно — до українських традицій. Тому-то він сидить у сіdlі так міцно, як мало-котрий провінційний канадський уряд.

Відділи української філології й історії сьогодні існують в університетах у Вінніпезі, Торонто, Едмонтоні, Саскатуні і Ріджайні. Кількість українських лікарів, правників, інженерів росте з року на рік. Питомий тягар української інтелігенції в Канаді є вже значним настільки, що провінційний уряд Манітоби ставить у будинку парляменту у Вінніпезі велетенську статую Тараса Шевченка.

Так само участь українців у політичному житті Канади тепер дуже показна. Назвати б хоч кількох визначних представників українського суспільства в Канаді: Стефан Дзюба — посадник Вінніпегу, самоурядовий діяч, давній посадник міста Едмонтону; Дост. Михайло Старр (Старчевський) — федеральний міністр праці; п. Кеє (Кіселевський) — високий урядник Б'юра натуралізації Міністерства внутрішніх справ в Оттаві; принаймні 8 послів до федерального парляменту та імпонуюча цифра членів провінційних парляментів.

Але українці в Канаді ростуть також „уширину”: діти і внуки найбідніших мужиків в Європі нарешті стають заможними. Кілька з них є вже мільйонерами. Народилася нова верства — скажімо: „промислово-торговельна”. Популярно вони називаються „лідприємцями й бизнесменами”.

ми”, — це менажерська кляса. Не тільки церкви, парафіяльні доми й добродійні установи утримуються з публічних пожертв. Українці, як суспільство, сполягають, крім цього, на союзи ветеранів, літунського вишколу до канадського R.A.F., т. зв. Cadet Corps, усякого роду гуртки і клуби. До цього доходять кредитові і суспільні банки, кооперативи і парафіяльні організації, як господарські одиниці.

По 2-й світовій війні зросли також суспільні субвенції на культурні почини, безпосередньо не пов'язані з фаховим утилітарним шкільництвом. Тут перш за все слід згадати Вільну Академію Наук — УВАН — у Вінніпезі. З 1948 року вона взялася за піонерську працю громадження українсько-канадського мовознавчого фолклору.

Безмежно сприятлива конюнктура для українського суспільства в Канаді випливає з основних настанов політики демократичної Канади. Вона основана на базі мозаїки. Померший за 2-ї світової війни лорд Твідсмюр — тодішній генерал-губернатор Канади (Джон Бюкен), так означив її, промовляючи якраз до українців у Фрейзервуд — в одній з українських околиць Манітоби: „Ніхто не вимагає від вас, щоб ви, поселяючись у Канаді, забули свою Батьківщину; коріння вашої культури таке глибоке й могутнє, що чим кращими будете українцями, то тим кращими станете канадцями”.

Ця іміграційна формула безконкурентійна у всьому світі, коли йдеться про втримання індивідуальної й національної гідності імігрантів, а водночас про запущення ними коріння в країні. На основі цього, що я бачив, думаю, що ця формула повністю оправдана.

У цьому заслуга канадських французів, чи французьких канадців. Не зважаючи на політичний провал у кінці XVIII століття, мужики, головно з Нормандії і Бретонії, залишені всіми, крім католицького духовенства, з неймовірною завзятістю, „самими зубами”, вибороли собі повну мовну і культурну рівноправність — ще перед тим, поки вони стали співпартнерами англо-кельтських правлячих верстов краю.

Аспекти канадської мозаїки заскакують собою європейця. Наприклад, я пережив легке схвилювання, переїжджаючи мостом у Вінніпезі на Рів'єр Руж. По другій стороні царила зовсім інша, але так само автентична версія заходу Канади: декорація французького провінційного міста; написи в роді *Signaux lumineux à cinq cents pieds, Ne stationnez pas a aucun temps, Apothècaire — Drugstore.*

З іншої бочки: у Ривертоні, також у „степових провінціях”, існувала 10 років, аж до моменту сформування провінції Манітоби, зовсім формально встановлена республіка ісландських уходників під протекторатом королеви Вікторії. Сьогодні нордійського острівця обливає слов'янське море, і відбувається повторення, але вже навпаки, поселення скандинавських фарягів над Дніпром. І ось так на степах Канади по-сусідському живуть ісландці й українці, і вони в деяких округах двомовні. Навколоїнші індіяни і метиси також плавно володіють українською та ісландською мовами.

Звичайно, українське суспільство в Канаді сильно уполітичнене. Тут слід відрізняти політику „канадську” від „української”. Щодо першої трудно означити, як далеко українці впливають на загально-канадські виступи на міжнародній сцені. На це питання слід хіба відповісти заперечливо. Однак мені здається немислимим, що будь-який уряд Канади ангажувався в таку політику, яка очевидно й безпосередньо вдаряла б по моральних і національних почуваннях його українського суспільства... Принаймні в сотні виборчих округів українські голоси мають дещо сказати.

„Українська” політика. Тут передусім треба з’ясувати собі, що вона являється перекроєм і віддзеркаленням політичних угрупувань, що існують поза Канадою. І так, там є мельниківці, прихильники „Національної Ради”, бандерівці і гетьманці. Ці останні, традиційні монархісти, рекрутуються з переважно старших людей.

Між „старою” і „новою” еміграцією доходить до зударів. Особливо ж коли йдеться про напрямні політичної діяльності. Новоприбулі хотіли б бачити в Канаді трамполіну для европейської української політики. Однак вони забувають, що українська „канадська” політика також є дійсністю і то дійсністю, що у вимірі щоденного життя більше притягає собою загал українського суспільства.

Є ще комуністи. До них належать передусім „Робітничі доми” і організація „Українська книга”, що займається не стільки імпортом книжок, скільки посилкою харчів та одягу до СССР.

Трудно зорієнтуватися, яка в дійсності сила комуністів серед українців у Канаді. Обчислюється, що в міжвоєнному періоді часу біля 2-х до 4-х процентів українських переселенців з Галичини належали до КПЗУ. Ка жуть, що комунізуючі елементи викупляють ці хліборобські трени, що висунені найдальше на північ.

Мало хто з українців відвідує „старий край”. А ці, що відвідують, — мовчат.

**

Польсько-українські справи найболячкіші.

Визначні канадські українці приватно хотіли б відпруження в польсько-українських взаємовідносинах, іх направи, напевно співпраці, можливо поєднання. Але жоден з них не заризикує публічною обороною цих тез. Властива пора ще не настала. Тут я мушу ствердити, що за кожним разом я пильно підкреслював, що мав честь за 2-ї світової війни служити в польському війську, і що я якнайтісніше пов'язаний з обидвома краями взагалі. З цього приводу я не відчував якогось опору чи застережень серед моїх українських господарів і приятелів у Канаді.

Від Ред. „Н. Л.”. — Вищеподана стаття Оберона Герберта тут передрукована в точному перекладі і повністю з польського паризького журнала „Культура” за липень-серпень 1961 р., щоб поінформувати наших читачів. А це тим більше, що в українській пресі не було споминів п. О. Герберта з його відвідин у Канаді.

З нашої точки зору деякі моменти в цій статті — як більшого, так і меншого значення — являють собою потенційний предмет дискусії.

РЕЦЕНЗІЇ

Митрополит Василь Липків-
ський: Історія Української Пра-
вославної Церкви. Розділ VII:
Відродження Української Церк-
ви. Із вступом і замітками Про-
топресв. С. В. Савчука. Накладом
фундації Івана Грищука. Вінніпег,
1961. Стор. LXXXVIII + 182.

Книга видана під кожним оглядом взірцево. Протопресв. С. В. Савчук вжив усіх зусиль, щоб ця праця вийшла без найменших по-
милок, згідно з копією, точно пе-
ревіреною з оригіналом, що заги-
нув в 1943 р. Ця точно перевіре-
на копія зберегалася у Вл. Митро-
полита Ніканора Й видрукована
тепер з фотостату сторінок її. У

вступі о. протопресв. С. В. Сав-
чук розглядає критично католиць-
ке видання цієї праці Митрополи-
та В. Липківського й доказує не-
науковість того видання, подає
історію цього православного ви-
дання, пише про особу о. Вадима
Чорноморця, який переховав твір
Митр. В. Липківського й передав
його Митр. Ніканорові та подає
причини, чому треба було видати
цию працю.

В „Додатках” подана дуже цін-
на історія рукопису Митр. В. Лип-
ківського пера Н. Бурчака, під-
тверджена ВПР Митр. Ніканором.
Далі подані різні листи, що тор-
каються цієї праці й особи о. В.

Чорноморця, а також деякі важливі фотокопії, декілька прикладів важливіших розходжень між текстом копії, виданої католицьким ченцем о. М. Солов'єм та текстом копії Митрополита Ніканора й список Епископів УАПЦ формaciї 1921 р. Сам текст займає 172 стор. Наприкінці подано показчик імен. Праця ілюстрована знимками, які або удокументують виданий текст або мають безпосереднє відношення до нього.

Це справді наукове, безстороннє й дбайливе видання праці Митрополита В. Липківського, як цінного джерела до історії УАПЦ, щиро вітаємо.

„Рідна Церква”, за редакцією прот. А. Дублянського, ч. 47, липень-серпень 1961 р., Ліндергут, Німеччина.

Проф. М. Гадяцький: Джерела московського комунізму. Торонто, 1960.

Проф. М. Гадяцький ставить питання: чому і як постав „так званий московський комунізм” і чому він „так міцно зашипився в цій країні і тримається ось уже 40 років”? І він відповідає: „Це пояснюється особливою психікою москаля...” (Стор. 108). Іншими словами, за проф. Гадацьким, коли комунізм зродила й плекає п с и х і к а російського народу, то це значить, що комунізм і його державний твір Советський Союз — це природній твір, бо ж проф. Гадяцький говорить про „психіку москаля”, як про природні прикмети москалів.

Цим своїм аргументом проф. Гадяцький щиро бажає поборювати комуно-большевизм, Але при тому він не бере до уваги цього факту, що самі ж комунізм і большевики твердять, що комунізм є „природнім” явищем, цебто явищем, яке є наслідком закономірностей життя людської природи.

З уваги на це, слід підкреслити з політичного боку, що комунізм і большевикам годі зробити країну прислугу, ніж оте твердження, що комунізм, це витвір самої природи російського народу („психіка москаля”).

З етнічного ж боку, — проф. Гадяцький даремно намагається переконати Захід, щоб він знищив СССР з його комунізмом, твердячи, що ця система — це природне явище. Бо ж Захід правильно скаже: „Ми не можемо знищити москалів, — бо хіба ж вони винні, що їхня природа є комунізмом, цебто сам Бог створив їх комунізмом, душувши в їхнє тіло комунізмом, „психіку москаля””!

Усупереч твердженю проф. Гадяцького, ми переконані, що комунізм узагалі, чи один з його варіантів — як ось комунізм у СССР — це явище штучне, протиприродне, — отже не є воно ніяким витвором самої природи жодної нації на світі, а в тому не є воно також жодним продуктом природи, цебто „психіка москаля”.

Що російська нація є такою ж імперіялістичною, як були деякі

інша держави (поки мали силу: „негативними рисами”.

Історична Польща, Німеччина, Австрія і давня Греція, давня Італія, Іспанія, а також і наша Київська Русь, і т. д.) — це факт і це факт, що Україна — це найбільша жертва російського імперіалізму. Але, коли цей факт стверджуємо, як очевидний, то це ще не значить, що для цього ще конче треба „передавати куті меду”, дочіплюючи неповажний „аргумент” про мниму „природність” комунно-большевизму, як витвір самої натури москалів.

Сміємо твердити, що не тільки психіка жодної людини є жодного народу, але їх психіка жодного живого створіння, з тваринами включно, своєю природою не є й бути не може комуністичною.

Проф. Гадяцький правильно боліє душою, що Захід заворожений росіянами, і бачить у них самі чесноти, але не бачить негативних сторін. Отже він (проф. Гадяцький) поставив собі метою розкрити Заходові очі на негативні сторони москалів. Тому він вияснює Заходові: „Таким чином, із урало-фінських народів і татар з невеликою домішкою слов'ян і створилася московська нація, що всмоктала всі негативи цих складових частин (про позитивні риси історія мовчить)...” (Стор. 15).

Цебто, проф. Гадяцький твердить, що москалі вже з природи мають виключно негативні риси, а позитивних не мають зовсім; вдача москалів є вже з природи поганою на 100 процентів тому, що в ній переважає кров монгольської раси, з її природними

Ми не віримо, що проф. Гадяцький переконає теперішній культурний світ своїми расистськими аргументами: про природну вищість слов'янської раси над монгольською, і чи Захід прийме цей аргумент у боротьбі України за свою державність.

Книжка проф. Гадяцького подиктована добрими замірами; її в ній є різні історичні джерела, отже автор, безумовно, напрацювався над нею. Але хоч у ній знайдете багато дечого цікавого, то не знайдете одного, а саме: не знайдете джерел т. зв. „московського комунізму”.

Проф. Гадяцький свою історію тих „джерел” починає від зміщення слов'ян з монголами, а ми б йому радили почати цю справу від „джерел” на Сході Європи — від Хозарії 8-12 ст. ст. **Логос.**

Отець Іоаннъ Кронштадтскій и графъ Левъ Толстой. Видання російського православного Свято-Троїцького монастиря в Джорданвіл, Н. Й., 1960.

Ця книжка — це збірник перевиданих статей офіційних богословів Православної Російської Церкви з перед 1-ї світової війни, присвячених поборюванню Л. Н. Толстого Російською Церквою. Ось ці статті: Прот. Іоаннъ Восторговъ: „Знаменія времени” (передрук з газети „Колоколь” чч. 797 і 798, 1908 р.). Прот. Іоаннъ Кронштадтскій: „Въ обличеніе лжеученія гр. Л. Толстого” (Витяг „Изъ дневника о. Іоанна Кронштадтского”. Видання М. В. Скворцова. С. — Петер-

бург, 1910). Прот. Іоаннъ Кронштадтскій: „Отвѣтъ на обращеніе гр. Л. Н. Толстого къ духовенству. Видання В. М. Скворцова. С. — П., 1911). Н. Варжанская: „Въ чёмъ вѣра Л. Н. Толстого”. Видання В. В. Скворцова. С. — П., 1911).

Збірник цих статей перевиданий Російською Православною Церквою „за рубежем” — в юрисдикції Митр. Анастасія — 1960 року. Для прикладу, кілька ілюстрацій з стилю мови цього збірника. Толстой — це „ясполлянський еретик”; Толстой „погибає у своєму богоотступстві, у своїй гордості, в своему беззвірстві, у своему беззаконному, неморальному житті”; „Толстой знаходиться в непроглядному затуманенні ума”; „О, як сатана осліпив його за гордість!”...

Прот. І. Кронштадтський вже з самого початку своєї першої статті признає, що „Толстой — це кольос, але — у своїй сфері: в області повістевої і драматичної літератури, — а в релігійній області він справжній пігмей, що нічого не „второпав”.

На нашу думку, коли о. Кронштадтський таки признає Толстого духовним кольосом (нехай і тільки в мистецькій літературі), то тим самим він признає в ньому дуже глибокого духа генія. Але як о. Кронштадтський міг допустити до себе думку, що до генія духовних тонкостів можна підходити так собі просто, — ба, простакувато — в аргументації „топорного” стилю, — це вже його особиста тайна. Якщо б о.

Кронштадтський сказав, що Толстой розуміє суть Християнства, але не хоче його признати, — то тут була б підстава осудити його. Але коли він каже, що Толстой „нічого не второпав” у Християнстві („ничего не смылящий”), то тут від о. Кронштадтського треба було б очікувати, щоб узявшися навчати Толстого, а не „ругати” його.

Ми переконані, що людина великої культури — хоч би вона й навіть була проти Толстого — психологічно мимоволі стане по стороні Толстого проти Кронштадтського, — і то не в справах принципових, а відштовхне її від себе „інквізиційний” характер псевдо-полеміки о. Кронштадтського.

Видавці присвятили цього збірника з 1960 р. пам'яті Прот. Івана Восторгова — жертви большевизму, бо він поліг „від руки лютих безбожників, предтечею яких був той збожеволій граф-письменник” Толстой.

Ми вважаємо зовсім можливо ставити питання, чи писання гр. Толстого в якісь мірі не причинилися (проти інтенції самого Толстого) для вироблення ґрунту під революцію в російській імперії 1917 року. Але ми також уважаємо можливим ставити питання, чи Російська Церква свою поведінкою (ось хоч би такою, як інквізиційне відношення до Толстого) також була не внесла (несвідомо) своєї пайки в підготування ґрунту для комунно-большевицької революції 1917 р.

Логос.

НОВИЙ ЛІТОПИС

КВАРТАЛЬНИК СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ, НАУКИ І МИСТЕЦТВА

Видає: Видавниче Т-во „Новий Літопис”

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Головний редактор д-р Юрій Мулик-Луцик

Передплата: на рік — \$3.00; окреме число 75 ц.

The NEW CHRONICLE

SOCIAL, SCIENTIFIC and ART QUARTERLY

Published by: The New Chronicle Publishing Society

Edited by EDITORIAL COMMITTEE

Editor-in-chief: Dr. G. Mulyk-Lucyk

Subscription: \$3.00 a year; 75c. single copy.

Address: THE NEW CHRONICLE,

B. O. Box 3525, Stn. "B",

Winnipeg 4, Man.

Ч. 1.

Жовтень - грудень, 1961

Рік I.

ЗМІСТ:

Стор.

Редакційна: НОВИЙ ЖУРНАЛ	1
Протопресв. д-р С. В. Савчук: „АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ” 30 ЧЕРВНЯ 1941 Р.	3
Юрій Шкрумеляк: ПОРТРЕТ КОБЗАРЯ	26
Болеслав Червенський: СМЕРТЬ ШЕВЧЕНКА	28
Проф. д-р Юрій Мулик-Луцик: LALEIN GLOSSAIS	32
Протопресв. д-р С. В. Савчук: ВІДНОШЕННЯ УГПЦК до КАНОНІВ УАПЦ з 1921 Р.	51
Василь Буряник: ДО ІСТОРІЇ МАНІТОБСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА	61
Оберон Герберт: УКРАЇНЦІ В КАНАДІ	77
Рецензії	77

Обкладинка М. Битинського

Printed by Trident Press Ltd., 214 Dufferin Ave., Winnipeg 4, Man.